

LIETUVOS
RESPUBLIKOS
VALSTYBĖS
SAUGUMO
DEPARTAMENTAS

ANTRASIS
OPERATYVINIŲ
TARNYBŲ
DEPARTAMENTAS
PRIE KRAŠTO
APSAUGOS
MINISTERIJOS

GRĖSMIŲ NACIONALINIAM SAUGUMUI VERTINIMAS 2021

LIETUVOS
RESPUBLIKOS
VALSTYBĖS
SAUGUMO
DEPARTAMENTAS

ANTRASIS
OPERATYVINIŲ
TARNYBŲ
DEPARTAMENTAS
PRIE KRAŠTO
APSAUGOS
MINISTERIJOS

GRĖSMIŲ NACIONALINIAM SAUGUMUI VERTINIMAS 2021

TURINYS

ĮŽANGA	3
ĮVADINIS ŽODIS	5
SANTRAUKA	8
NAUJI SAUGUMO IŠŠŪKIAI	12
REGIONINIS SAUGUMAS	17
KARINIS SAUGUMAS	27
PRIEŠIŠKŲ ŽVALGYBOS IR SAUGUMO TARNYBŲ VEIKLA	41
KONSTITUCINIŲ PAGRINDŲ APSAUGA	50
INFORMACINIS SAUGUMAS	54
EKONOMINIS IR ENERGETINIS SAUGUMAS	61
TERORIZMAS IR GLOBALUS SAUGUMAS	67

ĮŽANGA

Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento ir Antrojo operatyvinių tarnybų departamento prie Krašto apsaugos ministerijos grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas teikiamas visuomenei vadovaujantis Lietuvos Respublikos žvalgybos įstatymo 8 ir 26 straipsnių nuostatomis. Dokumente pateikiamas abiejų žvalgybos institucijų neįslaptintas grėsmių ir rizikos veiksnių Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui vertinimas.

Dokumente vertinami įvykiai, procesai ir tendencijos, apie kuriuos rinkti informaciją ir vertinti grėsmes Lietuvos žvalgybą įgalioja Lietuvos Respublikos valstybės gynimo tarybos patvirtinti žvalgybos informacijos poreikiai. Remiantis jais ir atsižvelgiant į ilgalaikes nacionalinį saugumą veikiančias tendencijas, dokumente vertinamos svarbiausios artimoje perspektyvoje (2021–2022 m.) Lietuvos nacionaliniam saugumui galinčios kilti grėsmės ir rizikos veiksniai. Ilgalaikių tendencijų vertinimai pateikiami apžvelgiant iki 10 metų perspektyvą.

Informacija, kuria remiantis padaryti vertinimai šiame dokumente, baigta rinkti 2021 m. vasario 5 dieną.

Dokumente vartojamų vertinimo tikimybių ir laiko perspektyvų reikšmės:

< 25 %	25–50 %	50–75 %	> 75 %
MAŽAI TIKĖTINA	NEATMESTINA	TIKĖTINA	LABAI TIKĖTINA

Artimiausia: iki 6 mėn.

Artima: nuo 6 mėn. iki 2 m.

Vidutinė: nuo 3 iki 5 m.

Ilgalaikė: nuo 6 iki 10 m.

Darius JAUNIŠKIS
Valstybės saugumo departamento
direktorius

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'JAUNISKIS', with a long, sweeping underline.

Plk. Elegijus PAULAVIČIUS
Antrojo operatyvinių tarnybų departamento
prie KAM direktorius

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'PAULAVICIUS', with a long, sweeping underline.

ĮVADINIS ŽODIS

Gerbiami skaitytojai,

Pristatome šeštąjį Valstybės saugumo departamento ir Antrojo operatyvinių tarnybų departamento prie Krašto apsaugos ministerijos parengtą Grėsmių Lietuvos nacionaliniam saugumui vertinimą.

Lietuvos žvalgybos tarnybų užduotis – analizuoti ir vertinti grėsmes, kurias mūsų valstybei ir visuomenei kelia priešiškos užsienio valstybės, jų ginkluotosios pajėgos, žvalgybos ir saugumo tarnybos, ekonominė įtaka, dezinformacija ir asmenys, nusiteikę imtis radikalių ekstremistinių ar teroristinių veiksmų – visa tai, kas yra žvalgybos tarnybų darbo objektas.

Lietuva yra vienintelė regiono ir viena iš nedaugelio pasaulio valstybių, kurioje žvalgybos tarnybos pateikia bendrą viešą grėsmių vertinimą. Dėl to mūsų šalies visuomenė, sprendimų priėmėjai, diplomatai ir saugumo ekspertai gali pamatyti visą žvalgybos stebimų grėsmių, dėl kurių aktualumo ir svarbos sutaria visa Lietuvos žvalgybos bendruomenė, paveikslą. Šiuo vertinimu kaskart domisi partneriai NATO ir Europos Sąjungoje, jį cituoja užsienio žiniasklaida.

Lietuvos vieta žemėlapyje lemia tai, kad didžiausių jai kylančių grėsmių šaltiniai išlieka tie patys. Bet kasdien dinamiškai kinta tų grėsmių pasireiškimo būdai, priemonės ir sąlygos. COVID-19 pandemija ne tik grasina mūsų šalies žmonių gyvybėms ir sveikatai, bet ir atveria naujus kelius Lietuvai priešiškai dezinformacijai, sąmokslų teorijų sklaidai, šnipinėjimui kibernetinėje erdvėje.

Pandemijos stabdymas tapo pretekstu Rusijai ir kitoms autoritarinėms valstybėms pritaikyti naujas savų visuomenių kontrolės priemones dar labiau apribojant demokratinės raiškos galimybes. Baltarusijos autoritarinis režimas siekia užgniaužti šalies gyventojų pilietinę poziciją išreiškiančius taikius protestus smurtu ir beprecedenčiu karinės galios demonstravimu prie Lietuvos sienų. Kremlius reiškia paramą autoritariniam Minskui ir demonstratyviais savo karių manevrais Baltarusijoje dar kartą parodo, kad ši šalis priklauso Rusijos įtakos zonai. Beveik neabejotina, kad Rusijos politika, nukreipta prieš kaimyninių valstybių teisę suvereniai pasirinkti sprendimus, ir toliau išliks vienu iš esminių saugumo iššūkių Baltijos regione. Šių metų rugsėjį vyksiantys dideli Rusijos ir Baltarusijos kariniai mokymai „Zapad 2021“ padidins karinių incidentų ir provokacijų riziką.

Informacijos srautas šiais laikais yra sunkiai aprėpiamas, todėl vertinant Lietuvos nacionaliniam saugumui svarbius klausimus būtina remtis patikimais šaltiniais. Šiuo vertinimu Lietuvos žvalgybos tarnybos siekia pateikti informaciją, kuri leistų bet kuriam visuomenės nariui vadovautis objektyviais faktais ir jais pagrįstais vertinimais, o ne gandaiis ar spėlionėmis. Nors daugeliu atvejų negalime pateikti tikslių detalių apie grėsmes, nes didžioji dalis žvalgybos tarnybų informacijos yra įslaptinta, šis vertinimas atspindi svarbiausias Lietuvai kylančių grėsmių tendencijas. Informuodami visuomenę siekiame ir didinti pasitikėjimą žvalgybos tarnybomis, be kurio pareigūnų darbas būtų neįmanomas.

Lietuvos valstybė yra stipri tiek, kiek informuoti, sąmoningi ir vieningi yra jos piliečiai. Tikimės, kad Valstybės saugumo departamento ir Antrojo operatyvinių tarnybų departamento prie KAM parengtas grėsmių vertinimas prisidės stiprinant valstybę ir visuomenę.

15min.lt / Scanpix nuotrauka

SANTRAUKA

■ **Naujausias globalią grėsmių situaciją keičiantis procesas – COVID-19 pandemija – kelia ne tik medicininės, bet ir socialines, ekonomines bei geopolitines grėsmes.** Autoritarinės valstybės, prisidengdamos siekiu nustatyti užsikrėtusių žmonių kontaktus, plečia masinį vietinių ir iš užsienio atvykusių asmenų sekimą. Rusija ir Kinija naudojasi pandemijos situacija diskredituodamos priešiškomis laikomas valstybes arba, priešingai, mėgina gerinti savo tarptautinį įvaizdį. Medicininę paramą ir inovacijas jos ėmė naudoti kaip įtaką tarptautinėje arenoje galintį didinti galios šaltinį. Daugelyje valstybių dėl pandemijos didėja radikalių politinių ideologijų ir destruktivių sąmokslų teorijų sklaida. Ši tendencija, tik ne tokia akivaizdi, pastebima ir Lietuvoje.

■ **Reikšmingiausias Lietuvos kaimynystėje vykstantis pokytis – politinė krizė Baltarusijoje.** Labai tikėtina, kad stiprėjančios Baltarusijos pilietinės visuomenės nebegalės ignoruoti jokia šalies vadovybė. Po suklastotų prezidento rinkimų protestuoti išėjusios minios rodo, jog Aliaksandras Lukašėnka ir jo sukurtas režimas nebesugeba tinkamai reaguoti į visuomenės poreikius ir taip užsitikrinti reikšmingos jos dalies palaikymo. Situaciją Baltarusijoje lems ne tik visuomenės gebėjimas organizuotis bei A. Lukašėnkos galios išlaikyti režimo pareigūnų lojalumą, bet ir Rusijos ryžtas stiprinti įtaką šalyje.

■ **Baltarusijos ginkluotųjų pajėgų (GP) ir jėgos struktūrų panaudojimas sprendžiant vidaus politikos problemas yra įtampą Lietuvos kaimynystėje keliantis veiksnys.** Baltarusijos gynybos politika nesikeičia ir, tikėtina, vidutinėje perspektyvoje išliks priklausoma nuo Rusijos. Nors iki šiol A. Lukašenkai pavyko išvengti nuolatinio Rusijos GP kovinių dalinių dislokavimo Baltarusijoje, režimui silpstant tokia galimybė nebeatmestina. Beprecedentis Baltarusijos GP jėgos demonstravimas siekiant pagrįsti tariamą Vakarų grėsmę ir A. Lukašenkos pasiryžimas bet kokia kaina išlikti valdžioje kelia riziką Lietuvos saugumui. Baltarusijos valstybės saugumo komiteto (KGB) veiksmai prieš Lietuvos piliečius Baltarusijos teritorijoje įgauna vis grubesnės žvalgybinės veiklos požymių.

■ **Lietuvos saugumui didelę riziką kelia Baltarusijos atominė elektrinė (BelAE), kurios skuboto paleidimo procesas buvo pradėtas 2020 m. rudenį, tam tinkamai nepasiruošus.** BelAE projekto įgyvendinimas ir jos veikla tęsiami ignoruojant atominės energetikos ekspertų išvadas ir slepiant incidentus. 2021 m. pradedama pramoninė BelAE eksploatacija. Maža to, Baltarusija siekia apeiti prekybos elektra ribojimus ir realizuoti BelAE pagamintą elektrą Baltijos šalių rinkoje.

■ **Didžiausią grėsmę Lietuvai kelia uždara, represyvi ir dialogo galimybes neigianti Rusija, nes ją vis mažiau varžo ne tik tarptautinės normos, bet ir tarptautinė opinija.** Rusijos režimas, stiprindamas savo valdžią, imituoja demokratinį procesus – rinkimus, konstitucijos keitimą, bet iš tikro žiauriai susidoroja su savo oponentais. Santykiuose su tarptautine bendruomene Rusijos valdžia agresyviais veiksmais pati didina savo izoliaciją ir konfliktų galimybes. Rusija neatsisako savo strateginių tikslų buvusiose ar esamose NVS šalyse, tačiau susiduria su problemomis, kai bandymai užsitikrinti sau naudingus sprendimus žlunga.

■ **Karinė galia išlieka pagrindiniu Rusijos įtakos užsienyje išlaikymo ir sklaidos įrankiu.** Prasidėjus COVID-19 pandemijai Maskva skelbė siekianti deeskaluoti karinę įtampą tarp Rusijos ir NATO, tačiau agresyvūs Rusijos GP manevrai NATO kaimynystėje atskleidė, kad ši retorika yra apsimestinė. Rusijos pasirengimas siekti įtakos per konfrontaciją (įskaitant karinę) su oponentais nemažės. Stiprinamas Rusijos karinis potencialas toliau kels grėsmę Lietuvos nacionaliniam saugumui.

■ **Rusijos žvalgybinė veikla prieš Lietuvą išlieka intensyvi.** Dėl COVID-19 pandemijos Rusijos žvalgybos tarnybų vykdomos žmogiškosios žvalgybos prieš Lietuvą mastas sumažėjo. Nepaisydamos apribojimų, Rusijos tarnybos vykdo aktyvią žvalgybinę veiklą su Kaliningrado sritimi besiribojančiuose Lietuvos pasienio regionuose. Padidėjus nuotolinio darbo ir elektroninių paslaugų mastams auga ir kibernetinio šnipinėjimo grėsmė.

- **Rusija veikia vis agresyvesniais metodais įgyvendindama istorijos politiką užsienio valstybėse.** Rusijos tyrimų komitetas inicijavo Sausio 13-osios bylos teisėjų tarptautinę paiešką. Remdamasis naujomis Baudžiamojo kodekso pataisomis, numatančiomis atsakomybę už veiksmus prieš užsienio valstybėse esančius sovietų karių kapus ir paminklus, Komitetas jau yra pradėjęs keletą tyrimų, tarp jų – ir dėl Lietuvoje įvykusio incidento.
- **Daugėja prieš Lietuvą nukreiptų informacinių-kibernetinių atakų.** Dezinformacijos sklaida ir kibernetinės manipuliacijos vienu metu įgyvendinamos Lietuvoje ir kaimyninėse šalyse. Atakomis siekiama silpninti transatlantinius ryšius, skaldyti visuomenę ir skatinti jos nepasitikėjimą institucijomis.
- **Terorizmo grėsmė Lietuvoje yra maža, tačiau grėsmė Europoje išlieka didelė.** Europoje daugėja pavienių islamistų įvykdytų išpuolių prieš atsitiktinius žmones ir pareigūnus. Daugumą ekstremistų radikalizavo ir išpuoliams motyvavo internete skleidžiama teroristinių grupių propaganda. Radikalaus dešiniojo ekstremizmo atstovams, taip pat ir gyvenantiems Lietuvoje, internetas tampa pagrindiniu indoktrinavimo įrankiu ir padeda koordinuoti veiklą.

NAUJI SAUGUMO IŠŠŪKIAI

COVID-19 PANDEMIJA ESKALUOJA TIEK VALSTYBIŲ VIDAUS POLITIKOS, TIEK GLOBALIAS GRĖSMES

Su pandemijų keliamais pavojais piliečių sveikatai valstybės jau buvo susidūrusios, tačiau COVID-19 pandemija nėra tik medicininė krizė – ji verčia riboti viešąjį gyvenimą, daro poveikį valstybės vaidmeniui ir tarptautiniam bendradarbiavimui. Pandemija pagreitino ir išryškino esamus politinius, ekonominius ir socialinius iššūkius bei tapo palankia sąlyga jiems didėti.

Pirminė valstybių reakcija į pandemijos plitimą parodė bendrą tendenciją – nacionaliniai interesai iškelti aukščiau tarptautinio bendradarbiavimo iniciatyvų. Tam palankias sąlygas sudarė staigus žmonių laisvės keliauti suvaržymas, konkurencija dėl medicininės įrangos ir kiti pandemijos plitimo stabdymui skirti apribojimai valstybėse.

COVID-19 sukeltos ir padidintos grėsmės

Ksenofobija

Dezinformacija

Kibernetinės atakos

Stebėjimo ir sekimo technologijos

Diplomatinis spaudimas

Ekonominis nuosmukis

Nukelti rinkimai

Izolacionizmas

Pasinaudodamos ekstremalia COVID-19 situacija, autoritarinės valstybės užsikrėtusių asmenų kontaktų atsekimą, kuris yra vienas pagrindinių metodų kontroliuoti SARS-CoV-2 viruso plitimą, iš dalies pavertė jį priverstinį didelio masto gyventojų stebėjimą. Centralizuotai renkami net ir neužsikrėtusių gyventojų bei šalyje apsistojusių užsienio piliečių asmens duomenys, kontroliuojamas jų judėjimas viešosiose erdvėse.

Pekine mokiniai tikrina savo sveikatos kodą prieš įeidami į mokyklą
ZUMA Press, Inc. / Scanpix nuotrauka

Kinija išplėtė nacionalinę asmenų stebėjimo sistemą ir sukūrė nacionalinį sveikatos kodą. Jį naudojant kontroliuojamos kelionės viešuoju transportu, apsilankymai kavinėse ir kitose viešosiose vietose. Kad gautų sveikatos kodą, asmenys privalo į Kinijoje populiarias programėles įvesti asmeninę, sveikatos ir kelionių informaciją. Kai ją patvirtina valdžios institucijos, asmenims suteikiami žalios, geltonos arba raudonos spalvos kodai, leidžiantys arba draudžiantys judėti viešosiose erdvėse. Šalyje taip pat vykdomas masinis žmonių stebėjimas vaizdo kameromis ir bepilotėmis skraidyklėmis.

Panašią judėjimo leidimų sistemą taikė ir Rusija. Norėdami lankytis viešosiose vietose, vyresni nei 14 metų Maskvos gyventojai iš valdžios institucijų privalėjo gauti specialų QR kodą-leidimą. Asmeninę paskyrą leidimų svetainėje buvo privaloma susieti su elektroniniais valdžios vartais, kuriuose kaupiami gyventojų asmens duomenys. Be to, Maskvoje 100 tūkst. viešojo stebėjimo kamerų buvo atnaujinta veidų atpažinimo sistema. Nors stebėjimo kamerų atnaujinimas pirmiausia yra siejamas su išmaniųjų miestų plėtra, jos taip pat suteikia galimybę didinti masinį piliečių stebėjimą ir išlaikyti centralizuotą informacijos kontrolę valdžios rankose.

Pandemijos sukelta situacija autoritarinės valstybės taip pat naudojasi siekiamos globalių tikslų – pakenkti priešškomis laikomoms valstybėms arba, priešingai, pagerinti savo tarptautinį įvaizdį. Rusija operatyviai prisitaikė prie besikeičiančios tarptautinio saugumo situacijos ir ėmė išnaudoti pandemiją propagandai ir dezinformacijai Vakarų valstybėse skleisti. Dažnai nesusijusiais ir net prieštariniais naratyvais apie Vakarų nesėkmes kovojant su pandemija akcentuojama įtampa tarp šalių, platinamos su COVID-19 susijusios sąmokslų teorijos. Taip Rusija siekia tradicinių tikslų – skatinti konfliktus tarp Vakarų valstybių ir jų viduje, paremti euroskeptiškai nusiteikusias politines jėgas, rodyti NATO, Europos Sąjungos (ES) bei jų narių neveiksnumą.

Pandemijos laikotarpiu taip pat suaktyvėjo tiek apskritai į ES, tiek į atskiras valstybes nukreipta Kinijos propaganda ir diplomatija, kuria siekiama atremti kritiką dėl kilusios pandemijos bei kurti pozityvų Kinijos įvaizdį. Kinija dažniausiai pateikiama kaip pirmoji virusą sėkmingai suvaldžiusi ir sparčiai atsigavusi ekonominė pasaulio galia, atsakinga valstybė, besirūpinanti tiek labiau nuo pandemijos nukentėjusiomis valstybėmis, tiek tarptautinio bendradarbiavimo ir institucijų palaikymu. Kinijos politinis režimas siekia ne tik pagerinti savo smukusią reputaciją, tačiau ir užmegzti svarbius politinius ryšius, teikdamas medicinos priemones kaip humanitarinę pagalbą su pandemija susiduriančioms valstybėms. Ilgalaikėje perspektyvoje tai galėtų būti išnaudota įtvirtinti Kinijos strateginiams interesams.

KINIJA IŠNAUDOJA PANDEMIJĄ, SIEKDAMA PLĖSTI SAVO ĮTAKĄ UŽSIENIO ŠALYSE, TARP JŲ IR LIETUVOJE

Pandemijos metu Kinijos politinis režimas, kurio pagrindą sudaro Kinijos komunistų partija (KKP), pradėjo įgyvendinti gerai apgalvotą įtakos plėtros užsienyje strategiją – „kaukių diplomatiją“; svarbi jos dalis yra masinės propagandos kampanijos. „Kaukių diplomatijoje“ svarbus vaidmuo tenka Kinijos diplomatinėms atstovybėms, kurios rūpinasi medicinos priemonių logistika bei stengiasi, kad apie suteiktą paramą būtų kuo išsamiau informuota visuomenė. Į šią veiklą aktyviai įtraukiamos tarptautinės Kinijos bendrovės: dovanodamos medicinos priemonės, jos siekia didinti savo žinomumą ir konkurencingumą paramą priimančiose valstybėse. Pasitelkdamas įvairius poveikio kanalus (diplomatines atstovybes, naujienu agentūras, tarptautines bendroves, diasporos ir studentų organizacijas) bei išnaudodamas neformalius ryšius su užsienio valstybių politikais, žurnalistais, mokslininkais, Kinijos politinis režimas užsienyje skleidžia propagandą apie globalią Kinijos lyderystę, KKP pasiekimus, itin pabrėžia demokratiškas valstybių valdymo trūkumus bei jų vienybės stoką.

Kinija įgyvendina „kaukių diplomatiją“ Lietuvoje ir skleidžia propagandą šalies informacinėje erdvėje.

- Siekdamas gerinti Kinijos įvaizdį ir jos tarptautinių kompanijų konkurencingumą Lietuvos rinkoje, Kinijos politinis režimas koordinuoja medicininės apsaugos priemonių siuntas Lietuvai. Viešojoje erdvėje medicinos priemonių siuntos yra pateikiamos kaip Kinijos tarptautinių kompanijų, kurios turi tiesioginių interesų Lietuvos telekomunikacijų ir energetikos sektoriuose, dovanos.
- Siekdamas valdyti su pandemija susijusį informacinį diskursą ir skleisti Kinijai palankius naratyvus, Kinijos politinis režimas plečia bendradarbiavimą su Lietuvos žiniasklaidos priemonėmis, jose reguliariai publikuoja propagandinio turinio užsakomuosius straipsnius. Juose pabrėžiami Kinijos pasiekimai kovojant su pandemija, akcentuojama suteikta humanitarinė parama, „Juostos ir kelio“ projekto svarba, taip pat išsakomi priekaištai Lietuvos politikams ir aktyvistams, reiškiantiems kritiką Kinijai dėl žmogaus teisių pažeidimų bei politikos Honkongo, Tibeto ar Taivano atžvilgiu.
- Siekdamas plėsti savo įtaką Lietuvoje, Kinijos politinis režimas išnaudoja Kinijos ambasadą ir šalyje įsteigtas asocijuotas struktūras – „Xinhua“ naujienų agentūros biurą, Kinijos prekybos rūmus, Išeivių iš Kinijos asociaciją.

Lyderiavimas medicinos priemonių ir inovacijų rinkoje taip pat padeda valstybėms didinti įtaką tarptautinėje erdvėje ir siekti populiarumo užsienio šalyse. Dažniausiai vakcinos nuo COVID-19 kūrimu ir gamyba kaip geopolitiniu įrankiu naudojasi daug į vakcinos tyrimus investavusios ir dėl neefektyvaus pandemijos valdymo kritikuojamos Kinija ir Rusija. Kinija siekia, kad jos sukurta vakcina naudotųsi kuo daugiau užsienio valstybių, ypač – besivystančios šalys. Plečiant dvišales partnerystes ir didinant valstybių priklausomybę nuo Kinijos, „vakcinos diplomatijos“ prioritetas yra teikiamas Lotynų Amerikos, Afrikos ir Pietryčių Azijos valstybėms. Rusija vakcinos sukūrimą sieja su tarptautiniu valstybės įvaizdžio gerinimu ir partnerystėmis su Indija, Brazilija, Venesuela ir kitomis valstybėmis, taip pat Baltarusija – jai vienai iš pirmųjų suteikta teisė įsigyti vakciną, prie kurios bandymų ji prisidėjo.

Vakcina nuo COVID-19
 ZUMA Press, Inc. / Scanpix nuotrauka

REGIONINIS SAUGUMAS

SAVO VALDŽIOS STIPRINIMĄ V. PUTINO REŽIMAS MASKUOJA POLITINIU TEATRU, KURIUO TIKI VIS MAŽIAU ŽMONIŲ IR RUSIJOS VIDUJE, IR UŽSIENYJE

2020 m. Vladimiras Putinas pradėjo žadėdamas politinius pasikeitimus Rusijoje – keisdamas vyriausybę ir inicijuodamas Konstitucijos pataisus. Rusijos vadovas asmeniškai pažadėjo, kad vyriausybė bus atskaitinga parlamentui, o jis esą nenorįs naikinti nuostatų dėl prezidento kadencijų ribojimo, net siūlytų jas griežtinti, atsisakant žodžių „iš eilės“, leidusių jam grįžti į prezidento postą 2012 m. po vienos Dmitrijaus Medvedevo prezidentavimo kadencijos.

Pažadai buvo tušti. Konstitucijos pataisus ir vėliau priimti konstituciniai įstatymai sustiprino prezidento įgaliojimus skirti ministrus ir valstybės pareigūnus. V. Putinas taip pat užsitikrino teisę būti prezidento poste bent iki 2036 metų. Tokiai pataisai priimti buvo suorganizuotas tikras politinis spektaklis. Pirmoji sovietinė kosmonautė Valentina Tereškova „nelaukta“ pasiūlė įtraukti pataisą, kad prezidento pareigas ėjusiems ar einantiems asmenims dviejų kadencijų apribojimas galiotų tik nuo naujų prezidento rinkimų, nes susitikimuose su rinkėjais ji sužinojo, jog žmonės baiminasi V. Putino pasitraukimo. Po kelių valandų į Dūmą atvykęs V. Putinas pritarė tokiam pasiūlymui, ir per keturias dienas Konstitucijos pataisų paketui pritarė ne tik federalinis, bet ir visų Rusijos regionų parlamentai.

Siekdamas pademonstruoti, kad visuomenė pritaria V. Putino valdžios pratęsimui, valdantysis režimas suorganizavo savaitę trukusį „visuotinį balsavimą“ dėl Konstitucijos pataisų. Įstatymiškai visuotinis balsavimas pataisoms įteisinti nebuvo reikalingas, balsavimo procedūra taip pat nebuvo reglamentuota. Tai leido Kremliui iki tol nematytu mastu manipuluoti demokratijos procedūromis – organizuoti balsavimą darbo vietose, namuose ir daugiabučių kiemuose,

motyvuoti rinkėjus viktorinomis ir suvenyrais, riboti nepriklausomą balsavimo procedūrų stebėjimą ir visiškai neriboti oficialios propagandos kampanijos už pataisas. Tokią balsavimo patirtį režimas jau pradėjo naudoti organizuodamas regioninius rinkimus ir, labai tikėtina, tobulins šiuos metodus siekdamas sau palankaus rezultato artėjančiuose 2021 m. Dūmos rinkimuose.

Didelė dalis Rusijos gyventojų iki šiol tiki režimo propaganda, kuri pateikė Konstitucijos pataisus ne kaip V. Putino valdžios pratęsimą, o kaip socialinės politikos ir nacionalinių vertybių įtvirtinimą. Kita dalis nemato režimui jokios alternatyvos, visų pirma dėl to, kad režimas sugeba alternatyvas efektyviai pašalinti: bet kokias nepatinkančias organizacijas paskelbia užsienio agentais, kelia bylas politiniams bei visuomeniniams aktyvistams. Nepasitenkinimas režimu didėja pamažu, Rusijos gyventojai ieško nepriklausomos informacijos šaltinių ir reiškia savo nepasitenkinimą protestais. Kol kas protestai Rusijoje regioniniai, kylantys dėl vietinių problemų. Režimas nelaiko jų realia grėsme politiniam stabilumui, net tokių, kaip Chabarovske, kurie truko ilgiau nei 100 dienų. Visgi Chabarovsko protestai atskleidė naują tendenciją – į juos įsitraukė iki tol režimui visiškai lojalios gyventojų grupės. Po kelerių metų padėtis Rusijoje gali būti panaši į dabartinę Baltarusijoje. Pasyvi parama režimui gali nepastebimai išnykti, ir režimas galės tikėtis išsilaikyti valdžioje tik taikydamas žiaurias represijas.

Rusijos valdantysis režimas atideda ekonominės ir socialinės plėtros planus

Rusijos BVP 2020 m. mažėjo dėl COVID-19 pandemijos panašiai, kaip ir visa globali ekonomika. Tačiau gilesnes Rusijos ekonomikos problemas rodo kapitalo nutekėjimas ir rublio kurso smukimas, tarptautinės sankcijos taip pat riboja investicijas bei pažangių technologijų plėtrą. Rusijos ekonomika susiduria su rimtomis problemomis nuo 2014 metų. Kremlius tikėjosi paskatinti plėtrą didelėmis valstybės investicijų programomis, tačiau pandemija pakoregavo jų įgyvendinimą, ir taip vykstantį vangiai dėl režimo biurokratijos bei korupcijos. V. Putinas jų vykdymo terminą nukėlė iš 2024 m. į 2030 m., o konkrečius ambicingus tikslus pakeitė aptakiomis frazėmis.

Kremlius imasi patikrintos išgyvenimo politikos – režimo poreikiai finansuojami eksportuojant išteklius, o makroekonominio stabilumo kaštai perkeliama paprastiems piliečiams. Taip užtikrinamas tariamas stabilumas, vis labiau akcentuojamas režimo propagandos. Tačiau ekonominės problemos pakerta pasitikėjimą režimu, kurio kleptokratinų tendencijų nebegali nusišluoti jokia propaganda. Valstybės paramą pandemijos metu gavo daugiausia didelės valstybinės ir režimui artimų asmenų kompanijos. Rusija taip pat planuoja taupyti mažindama biudžeto išlaidas, tačiau mažai tikėtina, kad būtų žymiai mažinami resursai režimo stabilumą valstybės viduje užtikrinančioms jėgoms struktūroms ir įtakos operacijoms užsienyje.

2020 m. rugpjūčio 20 d. Rusijoje buvo apnuodytas vienas žymiausių valdančiojo režimo kritikų Aleksejus Navalnas. Nepriklausomos užsienio laboratorijos ir Cheminio ginklo uždraudimo organizacija nustatė, kad A. Navalną bandyta nuuodyti „Novičiok“ grupei priklausančia kovine nervus paralyžiuojančia medžiaga. Labai tikėtina, kad A. Navalnas buvo apnuodytas aukščiausios Kremliaus vadovybės sprendimu ar pritarimu. Rusijos valdžia iš karto koordinuotai bandė nusišluoti nuodijimo faktą: melavo apie A. Navalno būklę, trukdė jį greitai išgabenti iš šalies, nepradėjo šio incidento tyrimo, vėliau ignoravo viešai paskelbtą informaciją apie Federalinės saugumo tarnybos (FSB) vaidmenį nuodijimo operacijoje. Įtarimus dėl Rusijos valdančiojo režimo atsakomybės stiprina panašūs pasikėsinimai į režimui nepalankius asmenis užsienyje: Aleksandrą Litvinenką, Sergejų Skripalį, Bulgarijos ginklų magnatą Emilijaną Gebrevą, iš naujo pradėti vertinti ir anksčiau įvykę pasikėsinimai į kitus Rusijos opozicionierius.

Pasikėsinimas į A. Navalno gyvybę rodo, kad valdžiai išsaugoti valdantysis režimas yra pasiryžęs naudoti kraštutines priemones. Kremlius laiko A. Navalną vienu pavojingiausių opozicijos veikėjų. Prieš jį ir jo šalininkus stiprėja tradicinės režimo represijos: keliamos administracinės ir baudžiamosios bylos, skiriamos baudos, konfiskuojamas organizacijų turtas, tačiau tai nesustabdo opozicinės veiklos. Per kelionę, kurioje buvo apnuodytas, A. Navalnas rengė tyrimus apie korupciją dviejuose Rusijos miestuose – Novosibirske ir Tomske.

Jau po pasikėsimo vykusiuose regioniniuose rinkimuose šiuose miestuose valdančiosios partijos „Vieningoji Rusija“ gautas balsų skaičius sumažėjo kelis kartus, į vietas tarybas buvo išrinkti ir A. Navalno šalininkai.

Rusijos valdžia neigė nuodijimo faktą ir surengė koordinuotą dezinformacijos kampaniją, bandydama suklaidinti tiek vidinę, tiek užsienio auditoriją: keltos pačios neįtikinamiausios įvykių versijos, nuodijimu ir provokacija prieš Rusiją kaltintos Vakarų valstybės ar Rusijos opozicija. Aukščiausi Rusijos vadovai, asmeniškai įsitraukę į propagandos kampaniją, diskredituoja save, demonstruodami, kad jų nevaržo nei teisės, nei moralės normos. Rusijos režimas norėtų pakeisti tarptautinę nuomonę, tačiau nesirengia dėl jos keisti savo veiksmų, taip mažindamas pasitikėjimo ir dialogo galimybes tarptautinėje arenoje.

Mažai tikėtina, kad Kremlius artimoje perspektyvoje keis savo retoriką ir politiką. Vakarų susirūpinimą autoritarizmu bei žmogaus teisių pažeidimais režimas jau seniai atmeta kaip veidmainystę, kurios tikslas – silpninti Rusiją, o režimo kritiką šalies viduje traktuoja kaip pasidavimą Vakarams. Pastaruoju metu Rusijos retorikoje užsienio politikos klausimais kaip tik stiprėja izoliacionizmo tendencijos – esą jei Vakarai, ES, atskiros šalys nenori bendradarbiauti su Rusija jos nustatytomis sąlygomis, Rusija pati koreguos santykius su jais. Lietuvai, kaip artimai kaimynei, uždara ir dialogo galimybes neigianti Rusija keltų didesnę grėsmę nei iki šiol. Tikėtina, kad Rusijos prioritetu taps įtakos stiprinimas kaimyninėse valstybėse, siekiant neutralizuoti tariamas grėsmes, ir Kremlių dar mažiau varžys ne tik tarptautinės normos, bet ir tarptautinė opinija.

PILIE TINĖ VISUOMENĖ IŠRYŠKINO ALIAKSANDRO LUKAŠENKOS REŽIMO GALIMYBIŲ RIBAS

2020 m. tapo reikšmingiausi pastarųjų dešimtmečių Baltarusijos istorijoje. Apolitiškais laikyti baltarusiai pirmą kartą po A. Lukašenkos išrinkimo Baltarusijos prezidentu 1994 m. šimtą tūkstantinėmis miniomis Minske ir masinėmis eisenomis kituose Baltarusijos miestuose taikiai protestavo prieš suklastotus prezidento rinkimų rezultatus. Protesto akcijose dalyvavo įvairaus amžiaus, profesijų ir išsilavinimo gyventojai, jie atradavo naujų būdų išreikšti pilietinę poziciją – tiek pasitelkdami informacines technologijas, tiek išradingas protesto formas.

Rugpjūčio 16 d. Minske baltarusiai susirinko į vieną didžiausių mitingų reikšdami nepritarimą prezidento rinkimų rezultatams ir jėgos naudojimui prieš protestuotojus *Scanpix* nuotrauka

Baltarusijos centrinei rinkimų komisijai pradėjus registruoti pirmuosius kandidatus, ėmė aiškėti, kad šalies politiniame gyvenime, kuriame iki tol dominavo A. Lukašenka, šie rinkimai taps savotišku proveržiu. Diktatoriui iššūkį metę konkurentai – Siarhejus Cichanouskis, Viktoras Babaryka, Valerijus Cepkala – buvo niekada anksčiau politikoje nedalyvavę, politinės opozicijos partijoms nepriklausantys, tačiau atskirų Baltarusijos visuomenės grupių paramą galintys užsitikrinti ir su A. Lukašenka pajėgūs konkuruoti kandidatai.

Rinkimų klastojimas sukėlė visuomenės pasipiktinimą, tačiau jos mobilizaciją ir protestų ilgalaikiškumą lėmė Baltarusijos autoritarinio režimo negebėjimas patenkinti pagrindinio poreikio – saugumo pojūčio. Dešimtmetį besitęsianti ekonominė stagnacija didino neužtikrintumo savo ateitimi ir finansinio nestabilumo pojūtį, o atsainus aukščiausios valdžios požiūris į COVID-19 pandemiją vertė gyventojus nerimauti dėl savo ir artimųjų sveikatos bei gyvybės. Tuo metu, kai pasaulio šalys ėmė taikyti griežtas karantino priemones, o Baltarusijos liginės prisipildė sergančiųjų, A. Lukašenka pasaulio reakciją vadino psichoze ir ragino gydytis netradicinėmis priemonėmis – degtine ir žemės ūkio darbais.

COVID-19 pandemija ir po prezidento rinkimų prasidėjusi politinė krizė parodė, kad režimas negebėjo tinkamai reaguoti į krizines situacijas. Baltarusijos tarautojams, kuriuos skiriant pirmiausia atsižvelgiama į lojalumą, o ne į kompetenciją, trūko supratimo, kaip lanksčiai reaguoti ir suvaldyti išskylančias grėsmes. Ir nors saugumo struktūros uoliai gynė režimą, jų ištikimybė buvo paremta finansinėmis paskatomis, nulemta baimės, o ne visuomenę telkiančios valstybės idėjos.

Baltarusijos ekonominę sistemą, leidusią režimui dešimtmečiais užtikrinti neformalaus socialinio kontrakto su Baltarusijos visuomene veiksmingumą, daugiausia palaikė Kremliaus subsidijos – pirmiausia Baltarusijos importuojamiems energetiniams ištekliams. A. Lukašenka trumparegiškai naudojosi tokia parama, kuri leido jam nereformuoti nuo sovietmečio nedaug pakeistos neefektyvios ekonomikos, o Rusijai – ekonomines priemones paversti politinio poveikio Baltarusijai instrumentu. Po smurto prieš taikius protestuotojus, kai apie Vakarų finansinę paramą Minskui teko pamiršti, Rusija liko bene vienintelė šalis, galinti pasiūlyti paskolas.

Ilgalaikis Kremliaus tikslas yra išlaikyti ir didinti Baltarusijos priklausomybę pasitelkiant įvairius integracinius projektus, visų pirma – Sąjunginės valstybės. Politinė krizė Baltarusijoje verčia Kremlių teikti pirmenybę situacijos kaimyninėje šalyje stabilizavimui, nes Sąjunginės valstybės projekto vykdymas bet kokia kaina ėmė kelti riziką, kad baltarusių politinis aktyvumas bus nukreiptas ne tik prieš A. Lukašenkos režimą, bet ir prieš Kremlių.

Baltarusijos visuomenės politinis aktyvumas paskatino nacionalinio identiteto ir pilietiškumo formavimąsi ir suteikė galimybę atsikovoti valstybę iš ją užgrobusio režimo. Labai tikėtina, kad stiprėjančios Baltarusijos pilietinės visuomenės ateityje nebegalės ignoruoti ir jokia kita politinė vadovybė.

A. LUKAŠENKOS PERRINKIMAS NEATSIEJAMAS NUO SMURTO IR MANIPULIACIJŲ

Režimas nuo pirmųjų rinkimų kampanijos dienų siekė kontroliuoti rinkimų procesą ir pasirinko A. Lukašenkos valdymui įprastą rinkimų rezultatą – diktatorius lengvai laimi rinkimus pirmajame ture su didesne nei 80 proc. rinkėjų parama. Įkalinus ar kitaip eliminavus pagrindinius politinius oponentus, Svatlanos Cichanouskajos įregistravimas turėjo sukurti iliuziją, kad valdžia atsižvelgia į visuomenės poreikį išvysti pokyčius. Tačiau piliečių parama šiai kandidatėi buvo pakankama, kad pradėjus viešinti šiurkščius rinkimų pažeidimus didėtų nusivylimas ir neteisybės pojūtis.

Užtikrinti A. Lukašenkai palankius rezultatus buvo bandoma ir Baltarusijos ambasadoje Vilniuje. Baltarusijos pareigūnai sąmoningai vykdė itin griežtą ir ilgą rinkėjų dokumentų bei fizinę patikrą metalo detektoriumi, į ambasadą vienu metu įleisdami tik po 1–2 Baltarusijos piliečius. Tai buvo daroma siekiant neleisti balsuoti visiems norintiems asmenims. Nepaisant to, rinkimų apylinkės darbuotojai oficialiai paskelbė, kad šioje apylinkėje rinkimus laimėjo S. Cichanouskaja. Po rinkimų Baltarusijos ambasados Lietuvoje darbuotojai stebėjo prie ambasados piketuojančius aktyvistus, taip pat baltarusių bendruomenės Lietuvoje narių nuotaikas viešojoje erdvėje. Dėl viešai išreikšto palaikymo protestuotojams savo pareigų neteko Baltarusijos garbės konsulas Klaipėdoje.

Baltarusijos režimo reakcija į taikius protestus Baltarusijoje buvo ypač brutali. Prieš protestuotojus naudotos vandens patrankos, guminės kulkos, garsinės granatos. Sulaikyti tūkstančiai protestuotojų, išėję iš sulaikymo įstaigų pasakojo apie itin žiaurų represinių struktūrų pareigūnų elgesį, vykdomus kankinimus, nesuteiktą būtinąją medicinos pagalbą. S. Cichanouskajai pasitraukus į Lietuvą, čia ėmė formuotis vienas iš opozicijos centrų.

Baltarusijos režimas agresyviai reagavo į Lietuvos poziciją dėl politinės situacijos Baltarusijoje. Baltarusija ne tik paskelbė atsakomąsias sankcijas Lietuvos piliečiams, bet ir nurodė sumažinti diplomatinių atstovybių Baltarusijoje darbuotojų skaičių, siekė paveikti verslo bendruomenę, gąsdindama ekonominėmis poveikio priemonėmis, bandė per žiniasklaidą formuoti viešąją nuomonę, apribojo bendradarbiavimą užkardant nelegalią trečiųjų šalių piliečių migraciją per Lietuvos ir Baltarusijos sieną. Sugriežtėjus režimo retorikai Lietuvos ir apskritai Vakarų valstybių atžvilgiu, panašių veiksmų galima tikėtis ir 2021 metais.

MASKVAI SUNKIAI PAVYKSTA ĮGYVENDINTI STRATEGINIUS TIKSLUS BUVUSIOSE IR ESAMOSE NVS ŠALYSE

Vienas iš svarbiausių ilgalaikių Rusijos užsienio politikos tikslų – išlaikyti Maskvos įtaką buvusiose ir esamose Nepriklausomų valstybių sandraugos (NVS) šalyse bei stabdyti jų suartėjimą su Vakarais. Traktuodamas šias šalis kaip išskirtinę savo interesų zoną, Kremlius siekia, kad jose vykstantys politiniai, ekonominiai ir kariniai procesai pirmiausia būtų naudingi Rusijai. Tačiau net ir turėdama akivaizdžią karinę ir ekonominę persvarą prieš savo kaimynes, pasiekti savo tikslų ir vienašališkai paveikti situacijos jose Rusija negali.

Negalėdama buvusioms ir esamoms NVS šalims pasiūlyti lygiavertiškumu paremto bendradarbiavimo, Rusija taip pat nesugeba nei savo vidaus, nei užsienio politikos pavyzdžiu įrodyti, kad partnerystė ir sąjunga su Rusija užtikrins šioms valstybėms saugumą ir ekonominę gerovę. Maskva neatsisako savo ambicijų, bet nebegali savo įsivaizduojamos interesų zonos valdyti tiesiogiai, todėl šią užsienio politikos problemą bando spręsti įvairiais seniai išbandytais, grasinimais ir reikalavimais grindžiamais būdais, kuriuos apibendrintai galima vadinti prievartine diplomatija.

Politinis spaudimas, ekonominė ir energetinė priklausomybė, neskaidrus politinių jėgų finansavimas leido Rusijos politinei vadovybei manyti, kad ji kontroliuoja situaciją Moldovoje. Tačiau, nepaisant ilgametės Kremliaus finansinės ir informacinės paramos buvusiam prezidentui Igoriui Dodonui, jis pralaimėjo rinkimus prieš proeuropietiškę pažiūrų kandidatę Maią Sandu. Nors Moldovos prezidento galios yra daugiau simbolinės, o šalies politinė sistema yra korumpuota ir itin pažeidžiama Rusijos pinigų, šis įvykis rodo, kad net ir nuo Rusijos priklausančioje valstybėje prokremliško politiko pergalė rinkimuose nebėra garantuota.

Įšaldyti konfliktai yra priemonė, kurią nuo Sovietų Sąjungos žlugimo Rusija naudoja, kišdamasi į kaimyninių šalių vidaus politiką ir siekdama savo tikslų, tačiau jos efektyvumas yra ribotas. Maskva kol kas nesėkmingai bando priversti Kijevą sureguliuoti konfliktą Donbase jos primetamomis sąlygomis – grąžinti Ukrainai teritorijas šalies rytuose, Rusijai išlaikant jų *de facto* kontrolę.

Kol nemaža dalis Ukrainos visuomenės Rusijos valdančiojo režimo atžvilgiu yra nusiteikusi priešiška, o Ukrainos politinė vadovybė ir Vakarų šalys yra nesuinteresuotos priimti Maskvos primetinėjimų konflikto sprendimo sąlygų, Rusijai nepavyks karine jėga užimtų teritorijų paversti Ukrainos vidaus ir užsienio politiką leidžiančiais kontroliuoti svertais.

Išnaudodama savo karinį potencialą Rusija išlieka pajėgi pasiekti trumpalaikių užsienio politikos pergalių – ji sėkmingai tarpininkavo derybose dėl paliaubų antrajame Kalnų Karabacho kare, o dislokavusi savo karinį kontingentą konflikto zonoje sugebėjo bent jau laikinai užkirsti kelią galimam Turkijos įsivirtinimui regione. Tačiau Rusija nebegali ignoruoti suaktyvėjusios Turkijos politikos Pietų Kaukaze – būtent Ankaros parama lėmė, kad Azerbaidžanas karinėmis priemonėmis prieš Rusijos sąjungininę Armėniją pasiekė tai, ko negalėjo diplomatinėmis. Nors paliaubos sustabdė aktyvią karinę priešpriešą tarp Armėnijos ir Azerbaidžano, tolesnis balansavimas tarp konfliktuojančių šalių ir Rusijos interesų įtvirtinimas taps rimtu išbandymu Kremliaus užsienio politikos planuotojams.

Rusijos kariai ir technika Kalnų Karabache
AP / Scanpix nuotrauka

RUSIJOS OKUPTAS DONBASAS: KARINIO NESTABILUMO ŽIDINYS ŠALIA NATO

Rusijos okupuotose Ukrainos Donecko ir Luhansko sričių dalyse veikia Maskvai pavaldūs 1-asis (Donecko) ir 2-asis (Luhansko) armijos korpusai. Juose tarnauja apie 30–35 tūkst. karių. Dauguma jų – vietiniai gyventojai, kurių esminė tarnybos motyvacija yra gaunamas atlygis. Šie junginiai atitinka Rusijos GP organizacinį modelį, jiems vadovauja ir moko iš Rusijos komandiruojami karininkai. Daliniai yra aprūpinti rusiška ginkluote, technika, ryšių sistemomis, laikosi Rusijos statutų ir procedūrų, todėl jie gali būti lengvai integruoti į Rusijos karines operacijas, sąveikauti su iš Rusijos atsiųstais daliniais. Maskva gali didinti karinį spaudimą Kijevui panaudodama šiuos nuo Rusijos visiškai priklausomus ir kontroliuojamus karinius darinius. Dalis kovos veiksmuose prieš Ukrainos ginkluotąsias pajėgas dalyvavusių ar korpusuose tarnavusių žmonių stoja į privačias karines kompanijas („Wagner“ ir kt.), su kuriomis vykdo Kremliaus režimo ir jį remiančių oligarchų užduotis kituose konfliktuose (Sirijoje, Libijoje ir kt.).

PALIAUBOS KALNŲ KARABACHE LEIDO RUSIJAI PADIDINTI KARINĮ KONTINGENTĄ PIETŲ KAUKAZE

2020 m. lapkritį, po 6 savaitės trukusių karinių veiksmų, Armėnija ir Azerbaidžanas, tarpininkaujant Rusijai, pasiekė paliaubų susitarimą. Pagal jį Rusija dislokavo konflikto zonoje apie 2 tūkst. karių. Šį karinį kontingentą sudaro specialiai parengti kontraktinės karo tarnybos kariai, dalyvavę kovinėse operacijose, aprūpinti šiuolaikine technika ir ginkluote.

Taip Rusija padidino savo karines pajėgas regione ir įgijo svarbų svertą tolesnei konflikto dinamikai. Rusijos kariai faktiškai kontroliuoja Azerbaidžanui priklausančią šiaurinę Kalnų Karabacho dalį, strategiškai svarbų Lačino koridorių iš Kalnų Karabacho į Armėniją (per Azerbaidžaną) ir kelią iš Azerbaidžano į Nachičevanės provinciją (per Armėnijos pietinę dalį). Mainais į Kalnų Karabache gyvenančių armėnų saugumo garantijas Maskva gavo svertus apriboti Jerevano savarankišką užsienio ir saugumo politiką.

Rusijos kontroliuojamų pajėgų kariai žygiuoja gegužės 9-osios parade Donecke

Scanpix nuotrauka

KARINIS SAUGUMAS

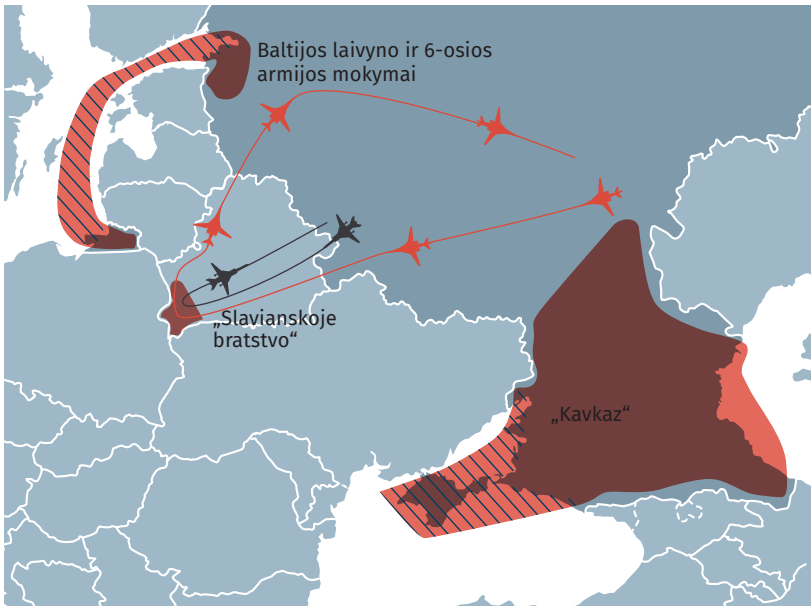
RUSIJOS AGRESYVUS KARINĖS JĖGOS DEMONSTRAVIMAS PANEIGIA JOS DEKLARUOJAMAS NUOSTATAS MAŽINTI KARINĘ ĮTAMPĄ

Rusijos gynybos ministro pavaduotojas gen. plk. Aleksandras Fominas 2020 m. kovo pabaigoje pareiškė, kad Rusija yra pasirengusi „rimtam ir pragmatiškam dialogui su NATO“, todėl nevykdys karinių pratybų prie Aljanso valstybių sienų. Kiek vėliau Maskva paskelbė, kad Rusijos užsienio reikalų ministras Sergejus Lavrovas apie tai oficialiu laišku informavo NATO generalinį sekretorių Jensą Stoltenbergą, o Rusijos ginkluotųjų pajėgų Generalinis štabas išplatino informaciją apie planus atitraukti strateginių karinių mokymų „Kavkaz-2020“ („Kaukazas“) veiksmus nuo Rusijos vakarinių sienų į šalies gilumą. Taip Rusija esą savo iniciatyva imasi įgyvendinti karinių grėsmių Europoje „deeskalacijos kursą“ ir siūlo tarptautinei bendruomenei solidarizuotis COVID-19 pandemijos akivaizdoje.

Mokymai „Kavkaz“ ir taip vyksta atokiau nuo NATO šalių sausumos sienų (Pietų karinėje apygardoje), todėl su jais susijusi Maskvos retorika buvo skirta tariamam Rusijos geranoriškumui demonstruoti. Tačiau su „Kavkaz“ susiję mokymai ir pratybos vyko įprastiniuose Pietų karinės apygardos poligonuose, įskaitant okupuotą Krymo pusiasalį ir Juodosios jūros akvatoriją, kurioje veikia ir NATO šalių laivynai.

Rusijos kariniai mokymai prie rytinių NATO sienų

Kiti Rusijos kariniai mokymai, suplanuoti netoli NATO valstybių sienų, taip pat nebuvo atšaukti. Rugsjūtį Vakarų karinėje apygardoje vyko bendri Baltijos laivyno ir 6-osios bendrųjų pajėgų armijos dvipusiai mokymai. Šių mokymų metu pagrindiniai dalyviai imitavo karines operacijas vienas prieš kitą, ir tai Rusijos GP koviniame rengime ilgą laiką nebuvo įprasta. Spalį Baltarusijos teritorijoje vyko Kolektyvinės saugumo sutarties organizacijos mokymai „Nerušimoje bratstvo“ („Neišardoma brolybė“), kuriuose dalyvavo daugiau nei 700 karių ir 100 karinės technikos vienetų. Vasarą taip pat organizuoti kasmetiniai plataus masto strateginiai Rusijos karinio jūrų laivyno mokymai „Okeanskij ščit“ („Vandenyno skydas“), kuriuose dalyvavo daugiau nei 30 kovos ir aprūpinimo laivų iš Baltijos, Šiaurės, Juodosios jūros ir Ramiojo vandenyno laivynų. Vienas iš mokymų epizodų buvo jūrų pėstininkų išsilaipinimo treniruotė Kaliningrado srities pajūryje.

Rusijos pažadus sumažinti karinės galios demonstravimą labiausiai paneigė jos reakcija į įvykius Baltarusijoje. Rugsėjo 21 d., protestų prieš A. Lukašenkos režimą įkarštyje, Maskva pranešė, kad patrigubins į Baltarusijoje vykstančias kasmetines pratybas „Slavianskoje bratstvo“ („Slavų brolybė“) siunčiamų karių skaičių nuo planuotų 300 iki 900. Jau kitą dieną Rusijos kariai buvo desantuoti netoli Lenkijos sienos esančiame Bresto poligone.

Rugsėjo 23-ąją – tą pačią dieną, kai Minske slaptą inauguracijos ceremoniją surengė A. Lukašenka – šeši Rusijos strateginiai bombonešiai Tu-22M3 atliko skrydį virš Baltarusijos (netoli Ukrainos, Lenkijos ir Lietuvos sienų), o du viršgarsiniai strateginiai bombonešiai Tu-160M bombardavo taikinius Ružanų poligone prie Baranovičių. Demonstratyvaus karių desantavimo ir bombonešių skrydžių tikslas – parodyti Vakarams, kad Baltarusija yra Kremliaus interesų sferoje, kad Rusijos karinės pajėgos prie NATO sienų gali atsirasti labai greitai, netikėtai ir, kitaip nei Baltarusijos pajėgos, gali kelti grėsmę regiono saugumui.

Rusijos karinis aktyvumas įrodė, kad Maskvos pažadai sumažinti karinės galios demonstravimą pasienyje su NATO šalimis yra apsimestiniai. Tariamai konstruktyvia retorika Kremlius siekia įtikinti Aljanso šalis, kad yra pasirengęs pragmatiškai bendradarbiauti joms rūpimose srityse (kovoiant prieš terorizmą, plėtojant ekonominį ir energetinį bendradarbiavimą ar stabdant klimato kaitą). Kremlius tikisi, kad kai kurios NATO šalys bus linkusios leisti į dialogą su Rusija ir skatins keisti bendrą Aljanso narių politiką Rusijos atžvilgiu.

Labai tikėtina, kad 2021 m. Rusijos kariniai manevrai prie Lietuvos ir kitų NATO šalių sienų vyks dar intensyviau. 2021 m. rugsėjį Kaliningrado srityje ir visoje Vakarų karinėje apygardoje vyks strateginiai mokymai „Zapad“ („Vakarai“). Baltarusijos karinė vadovybė 2021-uosius pavadino kovinės parengties metais, per kuriuos bendrų su Rusija mokymų ir kitų karinių renginių skaičius išaugs trečdaliu. Todėl Rusijos pajėgų aktyvumas Baltarusijoje taip pat bus didesnis nei 2020 m., o karinio aktyvumo prie sienų augimas įprastai padidina net ir netyčinių incidentų riziką.

NAUJI IŠŠŪKIAI PRIVERTĖ APKARPYTI RUSIJOS GINKLAVIMOSI IŠLAIDAS, TAČIAU ILGAMEČIŲ UŽMOJŲ NESUMAŽINO

Nors Rusijos planų didinti savo karinę galią mastas nemažėja, jos politinė ir karinė vadovybė negali neatsižvelgti į tai, kad šalies ekonominis augimas yra mažesnis, nei tikėtasi. Nukritusios naftos kainos, Vakarų sankcijų našta ir smukęs vidaus vartojimas lemia mažesnes biudžeto pajamas. Socialinei paramai ir ekonomikai gaivinti būtina skirti daugiau lėšų. Be to, Rusija paskelbė pasiekusi daugiau nei prieš dešimtmetį išsikeltą tikslą, kad modernizuotos arba naujos ginkluotės kiekis 2020 m. viršytų 70 proc., dėl to skubių investicijų poreikis mažės. Taigi Kremlius yra priverstas sumažinti numatytas Rusijos karines išlaidas, tai yra – finansavimą pagal federalinio biudžeto eilutę „Nacionalinė gynyba“.

„Nacionalinė gynyba“ Rusijos federaliniame biudžete

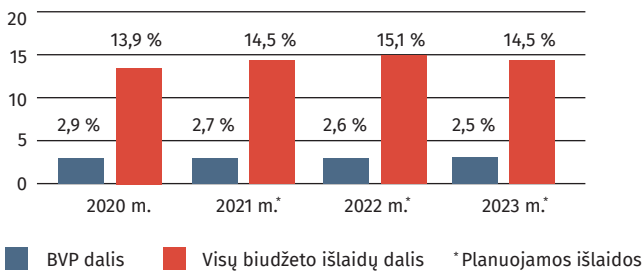
Rusijos karinių išlaidų pagrindą sudaro lėšos, skiriamos pagal federalinio biudžeto eilutę „Nacionalinė gynyba“. Bet Rusijos GP dalį asignavimų įprastai gauna iš kitoms sritims skirtų lėšų, kurios nėra įtrauktos į oficialų „Nacionalinės gynybos“ biudžetą. Pavyzdžiui, dalis švietimui, žiniasklaidai, socialinei ir sveikatos apsaugai bei kitoms sritims skirtų lėšų yra panaudojama finansuoti karių aprūpinimo gyvenamuoju būstu sistemą, karines mokyklas, karinę žiniasklaidą ir karo medicinos įstaigas. Be to, Rusijos vyriausybė gali skirti 10 proc. biudžeto išlaidų neviršijančius papildomus asignavimus gynybos ir saugumo sektoriams, jeigu tai būtina šalies interesams.

2021 m. Rusijos išlaidos „Nacionalinei gynybai“ bus maždaug 4 proc. mažesnės, nei buvo planuojama pernai. Vietoj planuotų 3,232 trilijono rublių (35,7 mlrd. eurų) šiai sričiai planuojama skirti 3,113 trilijono (34,4 mlrd. eurų). Nepaisant to, karinės išlaidos sudarys apie 14,5 proc. visų biudžeto išlaidų (apie 2,7 proc. BVP), o karinis sektorius bus trečia labiausiai finansuojama sritis. Kaip įprasta,

labiau bus finansuojama biudžeto eilutė „Socialinė politika“ (26 proc. biudžeto išlaidų). Karines išlaidas pirmą kartą pralenks skiriamos „Nacionalinei ekonomikai“ (15,5 proc. biudžeto išlaidų). Palyginimui, 2020 m. „Nacionalinei gynybai“ teko apie 13,9 proc. visų biudžeto išlaidų. Tai rodo, kad, nepaisant prastos ekonominės padėties, didžiausias įmanomas ginkluotųjų pajėgų finansavimas išlieka vienu iš Kremliaus prioritetų. Panaši tendencija, tikėtina, išliks ir artimoje perspektyvoje.

„Nacionalinės gynybos“ finansavimas (proc.)

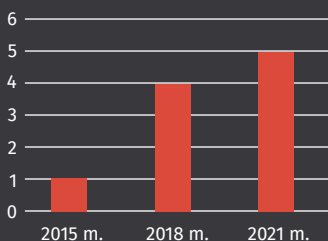

Nors Rusijos finansų ministerija siūlė dar griežčiau veržtis diržus – net 10 proc. mažinti ginkluotųjų pajėgų personalo skaičių, Gynybos ministerija tam pasipriešino. V. Putinas pareiškė, kad Rusija neplanuoja drastiškai mažinti išlaidų gynybos ir saugumo institucijoms, o kalbos apie mažinamą kariuomenę tėra diskusijos tarp skirtingų valdžios institucijų.

Nors nominalus karinis biudžetas 2021 m. šiek tiek mažesnis, prioritetiniams ir strateginiams Rusijos karinės politikos užmojams pinigų nepritrūks. Bus kuriami nauji kariniai daliniai ir ginkluotė, o Rusijos GP augimas ir modernizacija vyks ir Lietuvos kaimynystėje. Kaliningrado srityje jau keletą metų didinamas tankų skaičius, kuriama ir komplektuojama nauja motošaulių divizija, Baltijos laivynui perduodami nauji „Kalibr“ raketomis ginkluoti laivai.

TANKŲ PAJĖGUMO DIDĖJIMAS KALININGRADO SRITYJE

Rusijos ginkluotųjų pajėgų tankų batalione yra 31 tankas. Iki 2018 m. Kaliningrado srityje buvo vienas toks tankų batalionas. 2018 m. buvo įkurtas tankų pulkas, kurį įprastai sudaro trys batalionai. Dar vienas tankų batalionas bus kuriamas nuo 2021 m. naujoje motošaulių divizijoje.

Tęsiasi Kaliningrado srities dalinių perginklavimas modernizuotais tankais T-72B3M. Ši ginkluotė didina tiek gynybos, tiek puolimo kovinius pajėgumus. 2016 m. pasirodžiusi T-72 tipo tankų modifikacija T-72B3M pasižymi pagerintomis techninėmis ir taktinėmis savybėmis:

Vidutiniškai 15 proc. tikslesnis pabūklas;

Pagerintos galimybės aptikti taikinį tamsiu paros metu ir didesniu atstumu;

Maždaug 50 proc. efektyvesnės naujos dinaminės tanko šarvo apsaugos sumažino tanko pažeidžiamumą;

Galingesnis variklis ir automatinė pavarų dėžė padidino tanko manevringumą.

2020 m. gruodžio 9 ir 12 d. Rusijos strateginės paskirties raketų kariuomenė, strateginiai bombonešiai ir atominiai povandeniniai laivai paleido seriją strateginių balistinių ir sparnuotųjų raketų į mokomuosius taikinius Rusijos poligonuose. Tikėtina, kad taip Maskva demonstravo karinę galią, siekama paveikti derybas dėl „New START“ sutarties pratęsimo

AP / Scanpix nuotrauka

Vienas iš Rusijos prioritetų – Strateginės paskirties raketų kariuomenė. Jos ginkluotė yra pritaikyta nešti strategines branduolines galvutes, skirtas atakoms prieš kituose žemynuose esančius taikinius. Jos pajėgumai stiprinami kuriant naujus ginklus, taip nuosekliai pildomas Rusijos arsenalas ir mėginama užsitikrinti galimybę įveikti Vakarų priešraketinės gynybos sistemas.

Iš Sovietų Sąjungos paveldėtas branduolinės galybės (lygiavertės JAV) statusas Rusijai turi didelę simbolinę prasmę. Todėl Maskva yra suinteresuota išsaugoti Rusijos ir JAV branduolinių pajėgumų pusiausvyrą nustatantį „New START“ susitarimą. Ši sutartis pastaraisiais metais buvo tapusi didžiulių diskusijų objektu dėl neaiškumo, ar ji bus pratęsta iki vasario 5 d., kai būtų baigusi galioti. Išsaugotas susitarimas Rusijai parankus ir tuo, kad jai pakaktų užtikrinti ligšiolinį strateginių raketų pajėgų ir branduolinių arsenalų modernizacijos tempą, neperžengiant „New START“ nustatytų limitų ir išvengiant ginklavimosi varžybų su ekonomiškai daug pajėgesnėmis JAV.

Kodėl taktiniai branduoliniai ginklai yra tokie svarbūs Rusijai?

Branduoliniai ginklai skirstomi į strateginius ir taktinius. Strateginiai ginklai (branduolinius užtaisus nešančios ilgojo nuotolio raketos) yra skirti naikinti miestus, karines bazines ir kitus svarbius objektus, esančius prieš teritorijoje (toliau nei 5 tūkst. kilometrų). Taktiniai branduoliniai ginklai (trumpojo ir vidutinio nuotolio (iki 5 tūkst. kilometrų) raketos, branduolinės minos ir kt.) yra skirti panaudoti ginkluotųjų pajėgų mūšio lauke, esant būtinybei – net ir savos valstybės teritorijoje.

Taktiniai branduoliniai ginklai yra ypač svarbūs Rusijos gynybos planavime, nes užpildo spragą tarp strateginių branduolinių pajėgumų ir įprastos konvencinės ginkluotės (tankų, šarvuočių, artilerijos sistemų, karo lėktuvų, laivų ir kt.), atsiliekančios nuo vakarietiško ginklų. Be to, jie klaidina priešininką, nes branduolinį ginklą nešančių trumpojo nuotolio raketų neįmanoma atskirti nuo konvencinė, nebranduoline kovine galvute užtaisytų to paties modelio ginklų.

Rusijos turimas taktinių branduolinių ginklų skaičius nėra nustatytas jokiais tarptautiniais susitarimais. Jo apribojimai būtų nepriimtini Maskvai, todėl mažai tikėtina, kad šalis sutiktų priimti naujus ginkluotės kontrolės susitarimus, jei į juos būtų įtraukti taktinės branduolinės ginkluotės ribojimai.

NEATSAKINGAS RUSIJOS GINKLUOTĖS TIEKIMAS TURI SKAUDŽIŲ PASEKMIŲ

Nors didžioji dalis Rusijos ginkluotės eksporto vyksta teisėtai, Maskva neretai įsipainioja į skandalus, susijusius su ginkluotės tiekimu šalims, kurioms taikomos tarptautinės sankcijos, arba nevalstybiniam subjektams. Plačiausiai nuskambėjęs incidentas – Malaizijos oro linijų keleivinio lainerio, skridusio reisu MH17, numušimas virš Ukrainos 2014 m. liepą. Per incidentą žuvo visi 283 keleiviai ir 15 įgulos narių. Lėktuvas numuštas priešlėktuvinės gynybos sistema „Buk“, priklausančia 53-iajai priešlėktuvinės gynybos raketų brigadai, dislokuotai Kurske (Rusijos Federacija), o raketa paleista netoli Snižnės – tuo metu prokremliškų pajėgų kontroliuojamos teritorijos.

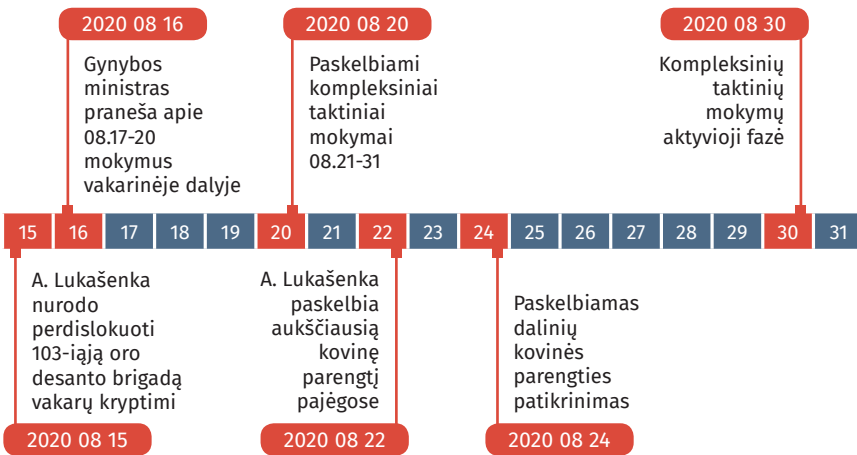
Rusijos karinės ginkluotės tiekimas toliau destabilizuoja pietinę Europos kaimynystę. 2020 m. liepą JAV apkaltino Rusiją pažeidus Jungtinių Tautų (JT) embargą, draudžiantį tiekti ginkluotę Khalifos Haftaro pajėgoms Libijoje. Pentagono informacijoje teigiama, kad priešlėktuvinės gynybos sistemos, įskaitant trumpojo nuotolio sistemas „Pancyr“, Rytų Libijoje yra valdomos Rusijos arba su ja siejamų pajėgų. Kiek vėliau pranešta, kad Kh. Haftaro vadovaujamos pajėgos atnaujino dvi priešlėktuvinės gynybos sistemas S-200. Neatmestina, kad tai padaryti padėjo ir Rusijos specialistai. SSRS tokias sistemas Libijai tiekė jau devintajame XX a. dešimtmetyje.

Beje, į konfliktų Ukrainoje ir Sirijoje zonas Rusija gabendavo daugiausia tas ginkluotės rūšis, kurios jau buvo tų šalių ginkluotėje, kad galėtų nusklepti naujų sandorių faktą. Neatmestina, kad ir Libijoje Rusija gali bandyti prisidengti ankstesniais sandoriais su Libijos vyriausybe ir perduoti Kh. Haftaro pajėgoms sistemas S-200. Tai rodytų ne tik besitęsiančius Rusijos bandymus pažeisti ginkluotės tiekimo embargą, bet ir neatsakingą ginkluotės tiekimo politiką, kuri kelia grėsmę ne tik priešininkų pajėgų karinei, bet ir civilinei aviacijai regione.

BALTARUSIJOS GINKLUOTŪJŲ PAJĖGŲ PANAUDOJIMAS SPRENDŽIANT POLITINĘ KRIZĘ TIESIOGINĖS GRĖSMĖS NESUKĖLĖ

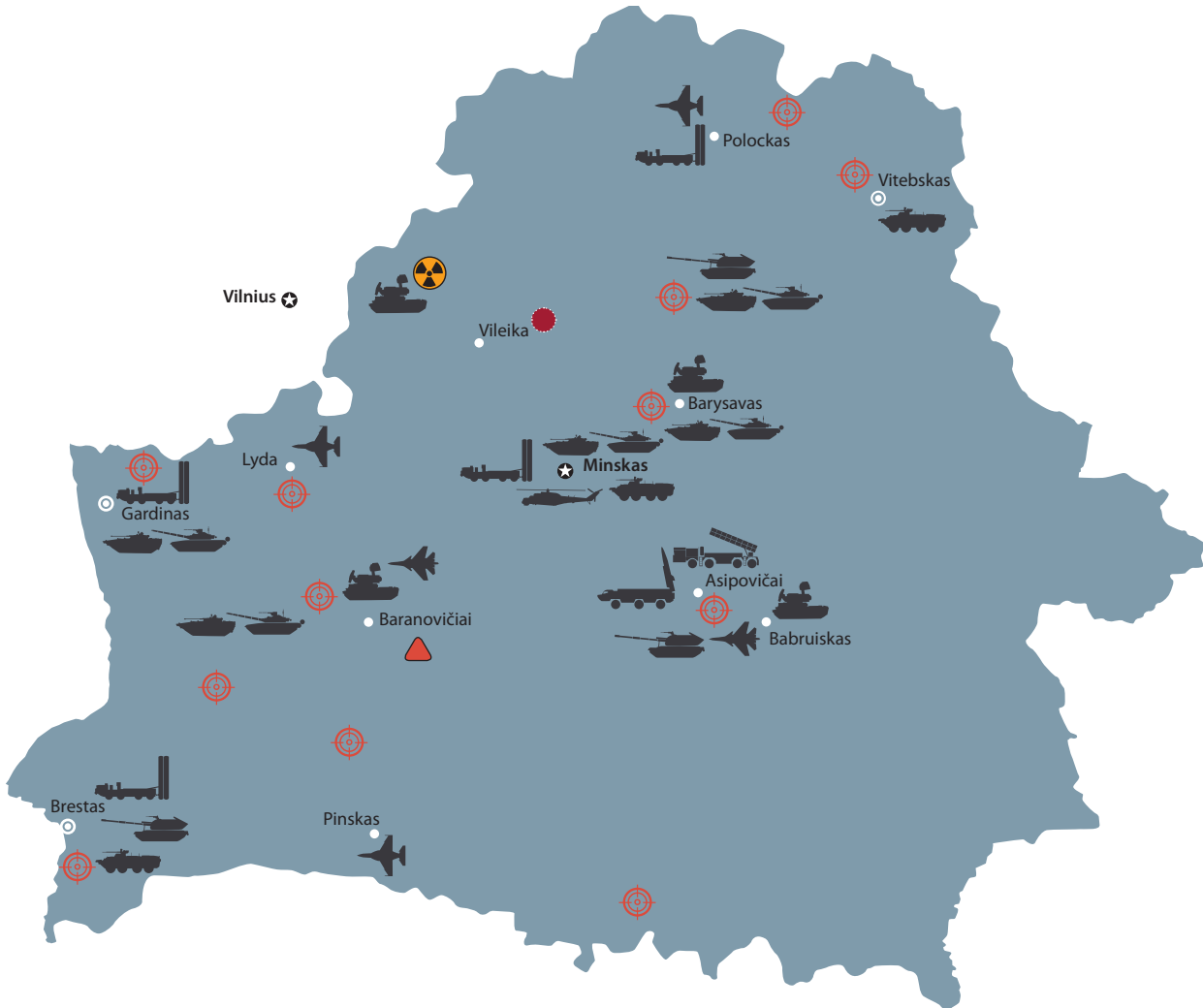
Politinių neramumų metais Baltarusijos ginkluotosios pajėgos ir gynybos politika tapo A. Lukašenkos pastangų išsilaikyti prezidento poste įkaitėmis. Siekdamas išsaugoti savo kaip šalies suvereniteto gynėjo įvaizdį, 2020 m. A. Lukašenka baltarusius gąsdino suaktyvėjusiais išorės priešais. A. Lukašenkos priešrinkiminėje kampanijoje priešų tapo Rusija, kurią Minskas apkaltino atsiuntus karius samdinius, esą turėjusius sutrikdyti prezidento rinkimus. Tačiau kone kitą dieną po rinkimų didžiausia grėsmė Baltarusijai vėl tapo Vakarai, jiems A. Lukašenka suvertė kaltę dėl po rinkimų kilusių protestų.

Siekiant sustiprinti Vakarų grėsmės retoriką, vakarinėje šalies dalyje 2020 m. rugpjūtį surengta serija karinių mokymų.

Mėgindamas įrodyti, kad menama Vakarų grėsmė yra tikra, A. Lukašenka viešai skelbė, kad NATO grasina Baltarusijai, dislokuodama karinius dalinius jos pasienyje, Lenkija siekia okupuoti dalį Baltarusijos, o Lietuva ir kelios kitos Vakarų šalys – kišasi į Baltarusijos vidaus reikalus kritikuodamos jos valdžią ir remdamos opoziciją. Be to, A. Lukašenka paskelbė sustiprinantis valstybės sienos apsaugą, vakarų kryptimi perdislokavo daugiau karinių dalinių ir surengė parodomųjų karinių mokymų seriją. Netoli Lietuvos sienos buvo dislokuoti papildomi raketų „Točka“, salvių ugnies sistemų „Polonez“ padaliniai. Įtampą didinti mėginta pareiškimu apie ginkluotosiose pajėgose paskelbtą aukščiausią karinę parengtį, pranešimu apie uždaromą sieną su kaimyninėmis valstybėmis ir pažadu ginti Baltarusiją nuo visų esą priešiška nusiteikusių kaimynų.

Dauguma Baltarusijos karinių vienetų yra dislokuoti prie vakarinių šalies sienų

 Mechanizuotoji brigada

 Artilerijos brigada

 Raketų brigada

 Specialiųjų operacijų pajėgos

 Reaktyvinės artilerijos brigada

 Priešlėktuvinė gynyba

 Karinė oro pajėgų bazė / Aerodromas

 Poligonas

 Baltarusijos atominė elektrinė

 RF GP Karinio jūrų laivyno ryšių valdymo centras

 RF GP išankstinio įspėjimo apie raketų antpuolį stotis

Vis dėlto šie demonstratyvūs A. Lukašenkos veiksmai didesnio baltarusių visuomenės dėmesio ir pritarimo nesulaukė. Maskva iš pradžių taip pat neprišidėjo prie Minsko gąsdinimų Vakarų grėsme, bet rugpjūčio antroje pusėje Rusijos politikai ir diplomatai pradėjo kaltinti Vakarų šalis kišimusi į Baltarusijos vidaus reikalus ir siekiu destabilizuoti valstybę. Galiausiai Rusija nusiuntė padidintą karių kontingentą į Baltarusijoje surengtus mokymus „Slavianskoje bratstvo“ ir demonstratyviais kariniais manevrais prie NATO šalių sienų parodė, kad Baltarusija priklauso Maskvos įtakos zoni.

Nors Baltarusijos karinių mokymų intensyvumas buvo aukštas, o priešiška retorika aštri, esminio poveikio Lietuvos ir regiono saugumui režimo veiksmai nepadarė. Vis dėlto šią retoriką A. Lukašenka ir toliau naudoja, o nestabilus režimo pasirėngimas ir galimybė imtis kraštutinių veiksmų siekiant išlaikyti valdžią yra įtampą Lietuvos kaimynystėje keliantis veiksnys.

BALTARUSIJOS GYNYBOS POLITIKA NESIKEIČIA, O JOS PRIKLAUSOMYBĖ NUO RUSIJOS NEMAŽĖS

Baltarusijos gynybos politika nesikeičia ir išlieka tvirtai susaistyta su Rusija, kurią A. Lukašenka laiko savo valdžios išlikimo ir gynybos nuo karinių grėsmių garantu. Pastaraisiais metais šalys daugiausiai dėmesio skiria tam, kad pagrindiniai sąjunginiai kariniai instrumentai – Rusijos ir Baltarusijos regioninė karinė grupuotė bei Vieningosios regioninės oro gynybos sistema – veiktų sklandžiai ir efektyviai. Rengiami bendri mokymai, kurių metu tobulinamas gebėjimas kartu veikti mūšio lauke, planuoti ir vykdyti operacijas. Baltarusijos pajėgos treniruojasi Rusijos poligonuose, o karininkai rengiami Rusijos karo mokyklose, Generalinio štabo akademijoje. Tikėtina, kad vidutinėje ar net ilgalaikėje perspektyvoje Rusijos ir Baltarusijos kariniai ryšiai išliks tvirti.

Nepaisant glaudaus karinio bendradarbiavimo A. Lukašenka nėra suinteresuotas, kad Baltarusijoje būtų nuolat dislokuoti Rusijos koviniai daliniai, kurie potencialiai taptų papildomais Kremliaus įtakos svertais spausti Minsko režimą. Iki šiol A. Lukašenkai pavyko to išvengti. Tačiau režimui nusilpus ir didėjant priklausomybei nuo Rusijos, atsispirti Maskvos spaudimui bus vis sunkiau.

Baltarusijos teritorijoje veikia du Rusijos kariniai objektai – išankstinio įspėjimo apie raketų antpuolį stotis „Volga“ (Baranovičiuose) ir Karinio jūrų laivyno ryšių valdymo centras „Antej“ (Vileikoje). 2021 m. baigia galioti susitarimas dėl šių objektų dislokavimo, tačiau labai tikėtina, kad sutartis bus pratęsta.

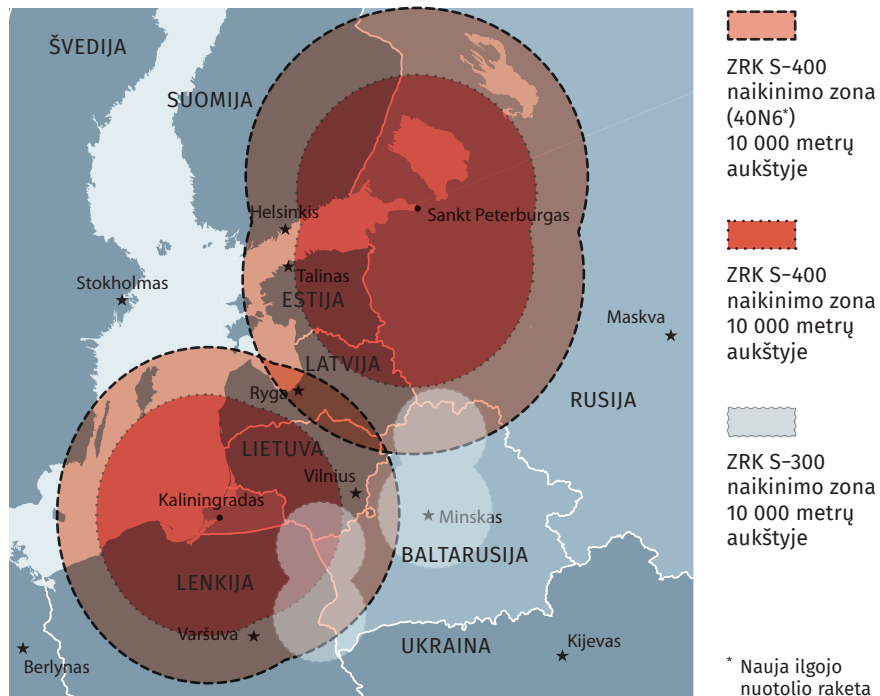

A. Lukašenkos, Baltarusijos gynybos ministro Viktoro Chrenino ir Rusijos gynybos ministro Sergejaus Šoigu susitikimas 2020 m. rugsėjo 16 dieną
Reuters / Scanpix nuotrauka

Rusija išlieka pagrindine ginkluotės, karinės technikos tiekėja ir Baltarusijos ginkluotųjų pajėgų vystymo bei modernizacijos partnere. Vykdoma ketvirtos kartos daugiafunkčių naikintuvų Su-30SM tiekimo sutartis, o 2019 m. gauti pirmieji orlaiviai 2020 m. vasarą pradėjo kovinį budėjimą. Su Rusija 2020 m. pasirašyti nauji kontraktai dėl šarvuotųjų BTR-82A dviem batalionams ir keturių daugiafunkčių sraigasparnių Mi-35M įsigijimo. Be to, 2021–2025 m. planuojama iš Rusijos įsigyti modernios oro gynybos ginkluotės.

Iš dalies ir Rusija yra priklausoma nuo Baltarusijos. Rusijai nepavyksta visiškai panaikinti priklausomybės nuo Baltarusijoje gaminamų atskirų ginkluotės komponentų. Pavyzdžiui, iki šiol Minsko ratinių vilkikų gamykla tiekia Rusijai važiuokles, kurios naudojamos skirtingoms ginklų sistemoms – mobiliesiems operaciniams-taktiniams raketų kompleksams „Iskander-M“, raketinėms salvių ugnies sistemoms, ilgojo nuotolio oro gynybos sistemoms, kranto gynybos raketų kompleksams, taip pat strateginės paskirties mobiliesiems raketų kompleksams.

Baltarusijos oro gynyba yra Rusijos-Baltarusijos vieningosios oro erdvės gynybos sistemos dalis. Ši sistema užtikrina oro erdvės gynybą nuo Kaliningrado iki Sankt Peterburgo.

PRIEŠIŠKŲ ŽVALGYBŲ IR SAUGUMO TARNYBŲ VEIKLA

RUSIJOS ŽVALGYBINĖ VEIKLA LIETUVOS PASIENIO REGIONUOSE IŠLIEKA INTENSYVI

COVID-19 pandemijos padariniai ir valstybių įvesti apribojimai palietė Rusijos žvalgybos tarnybas – jų vykdomos žmogiškosios žvalgybos prieš Lietuvą mastas sumažėjo. Nepaisant globalių suvaržymų, didžiausią grėsmę Lietuvos nacionaliniam saugumui, kaip ir ankstesniais metais, kelia Rusijos vykdoma žvalgybinė veikla. Pandemijos metu ji tapo labiau orientuota į tikslinės informacijos rinkimą kibernetinėmis priemonėmis.

Rusija taip pat vykdo aktyvią žvalgybinę veiklą su Kaliningrado sritimi besiribojančiuose Lietuvos pasienio regionuose. Rusijos FSB ir Rusijos ginkluotųjų pajėgų Generalinio štabo Vyriausioji valdyba (GRU) sistemingai renka žvalgybos informaciją apie Lietuvos ir Rusijos sieną reguliariai kertančius Lietuvos Respublikos piliečius ir ieško galimybių juos verbuoti. Pasinaudodamos sienos kirtimo procedūromis, Rusijos žvalgybos tarnybos apklausia Lietuvos piliečius, domisi jų biografija, darbine patirtimi, tarnyba SSRS struktūrose, informacija apie šeimos narius, ryšius su užsieniu, požiūrį į Rusiją, taip pat klausia apie šių asmenų pastebėtas Lietuvoje vykstančias NATO pratybas ar karinį judėjimą pasienio regione.

Su Lietuva besiribojančiame Černiševskojė pasienio kontrolės punkte vykdomas sieną kertančio asmens dokumentų patikrinimas. FSB užsienio piliečių verbavimą dažnai pradeda jų sienos kirtimo procedūrų metu.

TASS / Scanpix nuotrauka

Reguliariai į Rusiją vykstantys Lietuvos piliečiai yra nuolatinis Rusijos žvalgybos tarnybų taikiny, net jei jie ir neturi prieigos prie įslaptintos informacijos ar didesnių žvalgybinių galimybių. Įprastai Rusijos žvalgyba užverbuotiems asmenims duoda užduotis pateikti viešai prieinamą ir vizualiai fiksuojamą informaciją apie vykstančias karines pratybas, pasienio apsaugos, karinę ir civilinę infrastruktūrą Lietuvoje, pavienius pasienio rajonų gyventojus (ypač politikus ir kontrabanda besiverčiančius asmenis), vyraujančias politines nuotakas pasienio regione.

Dažnai Kaliningrado srityje besilankančius Lietuvos piliečius Rusijos žvalgybos tarnybos vertina kaip labiau tinkamus verbuoti, nes jų asmeniniai, verslo ir kiti interesai priklauso nuo Rusijos žvalgybos sprendimo leisti jiems lankytis Rusijoje, t. y. priklauso nuo šių asmenų bendradarbiavimo su Rusijos žvalgybos tarnybomis.

Sienos kirtimo procedūrų metu FSB tikrina jų dominančių Lietuvos piliečių mobiliuosius įrenginius – peržiūri kontaktus, susirašinėjimų turinį, nuotraukas. Kai kuriais atvejais FSB pareigūnai inscenuotų patikrinimų ir dirbtinai užtęsiamų apklausų pasienyje metu į asmenų, kuriuos siekia verbuoti ar apie juos rinkti informaciją, mobiliuosius įrenginius įdiegia kenkėjišką programinę įrangą. Taip sudaromos sąlygos FSB nuotoliniu būdu fiksuoti užkrėsto įrenginio savininko pokalbius, susirašinėjimą, perimti per telefono kamerą ir mikrofoną gaunamą informaciją.

Be įprasto žvalgybos informacijos rinkimo, vienas iš Rusijos žvalgybos tarnybų prioritetų Lietuvoje yra poveikis politiniams ir visuomeniniams procesams Lietuvos pasienio regionuose. Šiam tikslui įgyvendinti Rusijos žvalgybos tarnybos regioninėje Lietuvos spaudoje ir internetinėje žiniasklaidoje platina Kremliaus naratyvus atitinkančius straipsnius ir komentarus Lietuvos vidaus ir užsienio politikos ar pasienio regionų aktualijų tematika.

Rusijos žvalgybą domina ir Lietuvos krašto apsaugos sistema bei svarbią reikšmę Lietuvos nacionaliniam saugumui turinti infrastruktūra – fiksuojamos Rusijos žvalgybos pastangos naudojant įvairius informacijos rinkimo būdus gauti informacijos ne tik apie Lietuvos karinius objektus ir Lietuvoje dislokuotas NATO pajėgas, bet ir nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbią reikšmę turinčią infrastruktūrą.

Labai tikėtina, jog, nuslūgus COVID-19 pandemijai ir atkūrus įprastą judėjimą per sieną, Rusijos žvalgybos tarnybų veikla (ypač žmogiškoji žvalgyba) su Kaliningrado sritimi besiribojančiuose Lietuvos pasienio regionuose suintensyvės ir bus pasiektas įprastas labai didelis žvalgybinės veiklos mastas.

KGB VIS AGRESYVIAU VEIKIA PRIEŠ LIETUVOS PILIEČIUS BALTARUSIJOS TERITORIJOJE

Lietuva yra vienas iš Baltarusijos KGB žvalgybinės veiklos prioritetų. Lietuvoje nėra palankių sąlygų KGB darbuotojams veikti su diplomatine priedanga, todėl aktyviausią žvalgybinę veiklą prieš Lietuvos piliečius KGB vykdo Baltarusijos teritorijoje. KGB domina į Baltarusiją reguliariai vykstantys Lietuvos Respublikos policijos, Vadovybės apsaugos tarnybos, Valstybės sienos apsaugos tarnybos pareigūnai, teisėjai, taip pat politikai, strateginių įmonių, valstybinių institucijų bei savivaldybių darbuotojai, žurnalistai. Informaciją apie į Baltarusiją atvykstančius Lietuvos piliečius KGB pradeda rinkti, vos tik jie pateikia vizos prašymą.

2020 m. Lietuvoje įvedus karantiną bei apribojus Lietuvos piliečių išvykimą į Baltarusiją, KGB galimybės vykdyti žmogiškąją žvalgybą iš Baltarusijos teritorijos buvo ribotos. Nepaisant to, dėl aktyvaus Lietuvos vaidmens palaikant demokratinę Baltarusijos opoziciją bei dėl A. Lukašenkos režimo kaltinimų Lietuvai ir Lenkijai tariamai kurstant protestus, artimoje perspektyvoje tikėtina dar agresyvesnė KGB žvalgybinė veikla Lietuvos Respublikos piliečių atžvilgiu. KGB veiklos nevaržo Vakarų demokratinėse valstybėse veikiančios žmogaus teisių bei teisinės valstybės principai, todėl prieš Lietuvos piliečius gali būti taikomi itin grubūs veiksmai. KGB, verbuodamas į Baltarusiją vykstančius Lietuvos piliečius, nevengia šantažuoti, naudoti kompromituojančią informaciją, inscenizuoti ar pasinaudoti autoįvykiais, įstatymų, vizų taisyklių, sienos kirtimo procedūrų pažeidimais, taip pat taikyti metodą, vadinamą „medaus spąstais“, kai supažindinama su KGB bendradarbiaujančiais asmenimis intymiems santykiams užmegzti. Tokių grubių veiksmų tikslas yra įbauginti Lietuvos piliečius galimu teisiniu persekiojimu ir taip priversti juos bendradarbiauti su Baltarusijos žvalgybos tarnyba.

Nepaisant priešiškos Baltarusijos prezidento priešrinkiminės retorikos Rusijos atžvilgiu, Baltarusija išlieka svarbia platforma Rusijai vykdant žvalgybą prieš Lietuvą. Po Baltarusijos prezidento rinkimų abiejų šalių žvalgybos tarnybų bendradarbiavimas tapo dar intensyvesnis. Tikėtina, kad jos keičiasi informacija apie situaciją regione, Rusijos žvalgybos tarnybos teikia paramą Baltarusijai, padėdamos nustatyti ir diskredituoti opozicijos ir protestų aktyvistus, kaip neva kontroliuojamus iš užsienio.

BALTARUSIJOS KGB VERBAVO LIETUVOS PILIETĮ*

34 metų Tomas turi šeimą, dirba vienos iš Lietuvos valstybinių įstaigų duomenų bazių, kurioje kaupiami Lietuvos gyventojų duomenys, priežiūros specialistu. Retsykiais vienas arba su šeima jis vykdavo į Baltarusiją pailsėti ar įsigyti pigesnių degalų ir prekių. Vizas į Baltarusiją Tomas užsakydavo kelionių agentūrose ir Baltarusijos konsulate Vilniuje. Kertant Medininkų–Kamenij Log pasienio kontrolės punktą, Baltarusijos pasienio pareigūnai kelis kartus rentgenu tikrino Tomo automobilį, klausinėjo, ar jis nevarato kvaišalų. Tomas pasienio patikrų nesureikšmindavo. Vasaros pabaigoje Tomas su keliais draugais išvyko į Baltarusiją švęsti vieno iš jų gimtadienį. Gardino bare Tomas susipažino su simpatiška, visą vakarą jam išskirtinį dėmesį rodžiusia baltaruse Jelena. Nuo alkoholio apsvaigęs Tomas sutiko su mergina vykti į jos namus.

Ryte į viešbutį grįžtantį Tomą sustabdė Baltarusijos milicijos pareigūnas, pareikalavo pateikti asmens dokumentus bei užsiminė, kad atlieka vagystės tyrimą. Netrukus prie jų priėjo civiliais drabužiais vilkintis asmuo ir liepė sėsti į netoliese stovintį automobilį, kuriame buvo dar vienas asmuo. Aleksandru ir Grigorijumi prisistatę vyriškiai ėmė klausinėti apie Tomo darbą, šeimą, teiravosi, koku tikslu jis lankosi Baltarusijoje. Vyriškiai paaiškino, kad naktį buvo apvogta Baltarusijos pilietė, o Tomas įtariamas įvykdęs šį nusikaltimą. Tomui paprašius leisti paskambinti į Lietuvos diplomatinę atstovybę Baltarusijoje, Aleksandras parodė Jelenos bute darytas kompromituojančias Tomo nuotraukas ir pagrasino jas perduoti žmonai. Grigorijus pasiūlė jam išvengti nemalonumų: papasakoti apie savo darbovietę, charakterizuoti bendradarbius, taip pat perduoti gyventojų duomenų bazės kopiją. Tomui paaiškinta, kad kito apsilankymo Baltarusijoje metu vyriškiai susisieks su juo mobiliąja pokalbių programėle. Aleksandras užtikrino, kad padėdamas jiems Tomas niekaip nepakenks Lietuvai bei galės papildomai užsidirbti.

Tomas apie šiuos įvykius papasakojo draugui ir pasakė nenorintis dirbti tiems asmenims. Draugas, kuris buvo girdėjęs apie panašius verbavimo atvejus, patarė jam nedelsiant susisiekti su Lietuvos žvalgybos tarnybomis. Grįžęs į Lietuvą Tomas elektroniniu paštu kreipėsi į Lietuvos žvalgybą, pranešė apie incidentą Baltarusijoje ir sulaukė pagalbos.

VSD pasitikėjimo linija 8 700 70007 arba el. paštas pranesk@vsd.lt

*Lietuvos piliečio vardas ir kiti jį identifikuojantys asmens duomenys yra pakeisti.

PER COVID-19 PANDEMIJĄ IŠAUGO KIBERNETINIO ŠNIPINĖJIMO GRĖSMĖ

Lietuvoje, kaip ir visame pasaulyje, nuotolinio darbo organizavimas sukuria kibernetinio saugumo spragas, o priešiškų valstybių žvalgybos ir jų remiami programišiai ieško naujų galimybių kenkėjiškos veiklos efektyvumui didinti.

Didžiausią grėsmę Lietuvos institucijoms kelia Rusijos žvalgybos tarnybų koordinuojamos kibernetinio šnipinėjimo grupuotės. Tikėtina, kad Rusijos ir kitų priešiškų valstybių kibernetiniai pajėgumai dėl pandemijos nulemtų pokyčių tapo prioritetiniu įrankiu surinkti tikslią informaciją. Kelionių ir susitikimų ribojimai, labai tikėtina, trukdo tarnyboms vykdyti žvalgybą tradiciniais metodais užmezgant asmeninius ryšius. Tačiau pandemijos suvaldymo priemonės netrukdo vykdyti kibernetinio šnipinėjimo atakų.

Pandemija sudarė palankesnes sąlygas vykdyti kibernetines atakas
Reuters / Scanpix nuotrauka

2020 m. Rusijos žvalgybos tarnybų valdomos kibernetinės grupuotės Lietuvoje rengė kibernetines atakas prieš Lietuvos aukščiausias valdžios, užsienio politiką ir nacionalinį saugumą užtikrinančias institucijas, energetikos bei švietimo įstaigas. Rusijos žvalgybos tarnybų valdomos grupuotės taip pat išnaudojo Lietuvos informacinių technologijų (IT) paslaugų sektoriaus infrastruktūrą kibernetinėms atakoms prieš taikinius Vakarų valstybėse. Pavyzdžiui, dalis 2020 m. liepą pavišintų Rusijos žvalgybos tarnybų kibernetinio šnipinėjimo grupuotės APT29 atakų prieš COVID-19 vakciną kuriančias organizacijas Vakaruose buvo vykdomos pasinaudojant Lietuvos IT infrastruktūra.

Organizacijų ir asmenų prisitaikymas prie pokyčių sukūrė erdvę atsirasti naujiems pažeidžiamumams. Lietuvoje ir kitose pasaulio valstybėse, siekiant sumažinti kontaktų kiekius ir potencialiai užkrėstų asmenų judėjimą, išaugo nuotoliniu būdu iš namų prie savo darbuotojų informacinių sistemų besijungiančių žmonių skaičius, o fizinius susitikimus keitė virtualios konferencijos. Informacinių sistemų administratoriai siekė greitai, todėl ne visada saugiai prisitaikyti prie pokyčių, kurdami ir diegdami naujas prieigas, komunikacijos kanalus bei priemones. Tikėtina, kad naujos spragos atsirado ne tik dėl galimo specialistų nepatyrimo ar skubos, bet ir buvo aptiktos pačiose nuotolinius komunikavimo sprendimus siūlančiose programose, anksčiau tiek programišių dėmesio nesulaukusiose dėl mažesnio populiarumo.

2020 m. bendras kenkėjiškos veiklos kibernetinėje erdvėje kiekis stipriai nepadidėjo, tačiau keičiasi taikiniai. Kriminalinio pasaulio programišiai aktyviau naudojami duomenis šifruojančiomis ir už iššifravimą išpirkos prašančiomis *ransomware* tipo programomis prieš ligonines ir kitas sveikatos apsaugos institucijas. Labai tikėtina, jog programišius motyvuoja tikėjimas, kad šių įstaigų lūkestis greičiau atgauti prieigą prie pacientų gydymui kritiškai svarbių duomenų ir sistemų paskatins rizikuoti ir mokėti išpirką. Neatmestina, kad dalį šių išpuolių organizuoja priešišky šalių valstybinės kibernetinės grupuotės,

siekiančios destabilizuoti situaciją valstybėse. Šios kibernetinės grupuotės, be įprastų taikinių, šnipinėjimo operacijas taip pat vykdo prieš organizacijas, turinčias informacijos apie kitose valstybėse taikomas pandemijos valdymo priemones, COVID-19 viruso tyrimus ir vakcinos kūrimo procesą.

Pandemija priešiškos žvalgybos tarnybos naudojami siekdamos priversti tikslinius asmenis atidaryti užkrėstus elektroninių laiškų priedus ar kenkėjiškas nuorodas. Ne tik smalsumą, bet ir baimę, nerimą ir kitas stiprias emocijas kelianti COVID-19 tema sumažina žmonių budrumą ir priverčia pamiršti galimas kibernetines grėsmes. Pandemijos tema buvo naudojama ir Lietuvoje periodiškai vykdomose informacinio-kibernetinio pobūdžio atakose.

Mažai tikėtina, kad programišių motyvacija vykdyti kenkėjišką veiklą artimiausioje perspektyvoje sumažės, tačiau augantis tiek organizacijų informacinių sistemų administratorių, tiek nuotoliniam darbui pritaikytus programinius sprendimus kuriančių organizacijų dėmesys kibernetiniam saugumui padės kovoti su išaugusiomis grėsmėmis. Tikėtina, kad naujų kibernetinių grėsmių prevencija išliks aktuali ir ilgalaikėje perspektyvoje, nes informacinių technologijų naudojimas didės net ir pasibaigus pandemijai.

2020 M. KENKĖJIŠKOS VEIKLOS PAVYZDŽIAI PER COVID-19 PANDEMIJĄ

- „Google“ perspėjo, kad kriminalinio pasaulio programišiai ir valstybiniai kibernetiniai pajėgumai naudoja COVID-19 temą atakuodami sveikatos apsaugos įstaigas ir organizacijas, kovojančias su pandemija.
- Klaipėdos jūrininkų ligoninės tarnybinių stočių, kuriose veikė buhalterinės apskaitos dokumentų valdymo ir vaistų verifikavimo sistemos, duomenys atakos metu buvo užšifruoti.
- Jungtinė Karalystė, Kanada ir JAV paskelbė, kad APT29 kibernetinio šnipinėjimo grupuotė, labai tikėtina, valdoma Rusijos žvalgybos, vykde kibernetines šnipinėjimo operacijas prieš organizacijas, dalyvaujančias COVID-19 vakcinos kūrime.
- JAV teisingumo departamentas apkaltino du su Kinijos valstybės saugumo ministerija siejamus Kinijos piliečius ieškojus pažeidžiamumų COVID-19 vakciną ir gydymo procedūras vystančių kompanijų informaciniuose tinkluose. Nustatyta, kad šie programišiai 2017 m. bandė pakenkti ir kompiuterinius žaidimus kuriančiai Lietuvos įmonei.
- „Microsoft“ paskelbė, kad su Rusijos GRU siejama kibernetinio šnipinėjimo grupuotė APT28 siekė perimti pandemijos metu didesnio populiarumo sulaukusio programinės įrangos paketo „Office 365“ prisijungimo duomenis.
- Užfiksuota pirma kibernetinės atakos tiesiogiai nulemta žmogaus mirtis. Vertinama, kad Vokietijos pacientė neišgyveno dėl ilgo pervežimo į tolimesnę ligoninę, kuris buvo vykdomas arčiau esančiai Diuseldorfo universitetinei ligoninei patyrus ransomware pobūdžio ataką.
- Programišių įvykdyta ransomware ataka paveikė visas vienos didžiausių sveikatos apsaugos paslaugų tiekėjų „Universal Health Services“ kompanijos priežiūros įstaigas ir ligonines JAV.
- Kibernetinę ataką patyrė Lietuvos nacionalinis visuomenės sveikatos centras.

KONSTITUCINIŲ PAGRINDŲ APSAUGA

PO LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO RINKIMŲ KREMLIAUS ĮTAKA LIETUVOS POLITINEI SISTEMAI NEPADIDĖJO

2020 m. vykusiems Lietuvos Respublikos Seimo rinkimams nei Rusijos propagandistai, nei Kremliaus režimo pareigūnai didelio dėmesio neskyrė, rinkimų kampanijos metu nebuvo užfiksuota sistemingų bandymų neteisėtomis priemonėmis paveikti rinkimų rezultatus. Tokią tendenciją iš dalies nulėmė politinė krizė Baltarusijoje – Rusijos valdžios ir propagandos subjektai siekė diskredituoti Lietuvos visuomenės ir valdžios reiškiamą paramą Baltarusijos demokratinei opozicijai ir skleisti sąmokslų teorijas apie Lietuvos bei kitų valstybių tariamai keliamą grėsmę Baltarusijos suverenitetui ir teritoriniam vientisumui.

Dalis radikalių prokremliškių aktyvistų turėjo planų sukūrus naują politinę partiją ar perėmus jau veikiančią dalyvauti Seimo rinkimuose. Jie suaktyvino savo politinę veiklą, skleidė Kremlui palankias politines nuostatas per savo valdomus portalus ir vaizdo transliacijas, vykdė protesto akcijas, propagandos kampanijas prieš dėl COVID-19 pandemijos taikomus apribojimus. Nepaisant to, jiems nepavyko sudaryti bendro rinkimų sąrašo dėl tarpusavio konfliktų ir organizacinių įgūdžių trūkumo, o kai kurių iš jų bandymai rinkti parašus kaip nepriklausomiems kandidatams baigėsi nesėkme.

Balsavimas Lietuvos Respublikos Seimo rinkimuose
15min.lt. / Scanpix nuotrauka

Rinkimų rezultatai leidžia teigti, kad šiuo metu Lietuvoje nėra pakankamo aktyvaus elektorato kiekio, leidžiančio Rusijai įgyti nors minimalią įtaką parlamentiniame valdžios lygmenyje. Nepaisant to, labai tikėtina, kad Rusija neatsisako planų siekti, kad ateityje Lietuvos Seimo nario mandatus laimėtų bent pavieniai jos politiką atvirai remiantys asmenys, kuriuos Kremlius galėtų išnaudoti savo įtakos didinimo projektuose ir antivakarietiškoje propagandos kampanijose. Taip pat Kremlius bandys įtraukti parlamentinio ar savivaldybių lygmens Lietuvos politikus į daugiašalius tarptautinio bendradarbiavimo projektus, jų dalį įgyvendins ne tiesiogiai su Maskva susiję subjektai, o Vakarų valstybėse veikiantys prokremliški politikai, lobistai ir politikos technologai.

COVID-19 PANDEMIJA BANDO NAUDOTIS RADIKALIŲ POLITINIŲ IDEOLOGIJŲ IR DESTRUKTYVIŲ SĄMOKSLO TEORIJŲ SKLEIDĖJAI

COVID-19 pandemija daugelyje valstybių padidino radikalių politinių ideologijų ir destruktivių sąmokslo teorijų sklaidą. Kai kuriose iš jų politinių radikalų prieš viruso plitimą mažinančias priemones rengiamos protesto akcijos virsta masiniais neramumais ar pasižymi smurto išpuoliais. Į tokių akcijų organizavimą įsitraukia tiek kairieji, tiek dešinieji ekstremistai. Dalyvaujanti jose jie mato galimybę skleisti savo ideologijas ir siekti savo tikslų – destabilizuoti padėtį valstybėje ir sugriauti visuomenės pasitikėjimą politine sistema.

Plakatas prieš vakciną, 5G ryšio ir dirbtinio intelekto technologijas
ZUMA Press, Inc. / Scanpix nuotrauka

Tokios, tik silpnesnės tendencijos pastebimos ir Lietuvoje. Griežtėjant kovos prieš pandemiją priemonėms, didėja ir politinių radikalų aktyvumas. Per visą pandemijos laikotarpį Lietuvoje užfiksuotos kelios dešimtys jų bandymų rengti protesto akcijas prieš kovai su pandemija skirtus ribojimus. Nors

šios protesto akcijos buvo negausios ir masinių neramumų ar kito pobūdžio smurto išpuolių jų metu buvo išvengta, kai kurie šių renginių organizatoriai rodo gerus organizavimo bei koordinavimo įgūdžius ir savo veikloje naudoja konspiracijos metodus.

Lietuvoje didžiajai daliai prieš antipandeminius ribojimus aktyviai veikiančių asmenų įtaką daro Kremliaus propaganda. Daugiau kaip pusė lietuviškame interneto segmente esančios su COVID-19 pandemija susijusios dezinformacijos yra tiesiogiai paimta iš Kremliaus palankių informacijos šaltinių arba parengta jais remiantis. Lietuvoje veikiančios prokremliški portalai ir vaizdo transliacijų projektai taip pat aktyviai užsiima šios dezinformacijos sklaida ir suteikia galimybę destruktivių sąmokslų teorijų rėmėjams garsinti savo nuostatas.

Radikaliomis ideologinėmis nuostatomis paremtas mokslo išradimų ir technologijų pažangos atmetimas, kuriam trumpai apibūdinti pradėtas naudoti technofobijos terminas, prasidėjęs COVID-19 pandemijai, tapo svarbia politinių radikalų ir destruktivių sąmokslų teorijų rėmėjų idėja. Dažniausiai technofobų išpuolių taikiniai tampa sveikatos apsaugos ir modernių komunikacijų infrastruktūros objektai. Kai kuriose valstybėse vandalizmo aktų prieš mobiliojo ryšio kompanijų bokštus ir antenas atvejai skaičiuojami dešimtimis. Lietuvoje tokio pobūdžio nusikalstamų veikų 2020 m. nebuvo fiksuota, tačiau kurstymų socialiniuose tinkluose jas atlikti pasitaikė, todėl neatmestina, kad, šalyje plečiantis 5G ryšio tinklui, tokius išpuolius bus bandoma įvykdyti.

Dauguma su COVID-19 pandemija susijusių sąmokslų teorijų yra destruktivos, tačiau didžiausią grėsmę sėkmingai kovai su pandemija kelia prieš skiepus nukreiptos teorijos. Jos gali būti akivaizdžiai nepagrįstos, kai teigiama, kad su skiepais įdiegiama asmens kontrolei skirta įranga, tiek imituojančios mokslo žinias, kai, naudojant pseudomokslinius išvedžiojimus, tačiau nepateikiant konkrečių faktų, bandoma įrodyti neigiamą vakcinų poveikį žmogaus organizmui. Tokia prieš skiepus nukreiptų sąmokslų teorijų įvairovė didina prieš vakcinas nusiteikusių asmenų skaičių.

INFORMACINIS SAUGUMAS

KREMLIUS ISTORIJS POLITIKAI UŽSIENYJE ĮGYVENDINTI NAUDOJA VIS AGRESYVESNIUS METODUS

Pastaruosius keletą metų Rusija pasitelkia vis agresyvesnius metodus įgyvendindama istorijos politiką užsienio valstybėse. Ryškiausias šios tendencijos pavyzdys yra 2020 m. balandžio mėnesį įsigaliojusios Rusijos Federacijos baudžiamojo kodekso pataisos, numatančios baudžiamąją atsakomybę už sovietų karių kapų ir paminklų suniokojimą ar sunaikinimą. Įstatymo nuostatos galioja ir veiksams, įvykdytiems už Rusijos teritorijos ribų, o jas įgyvendinti pavesta Rusijos Federacijos tyrimų komitetui. Šioje institucijoje 2020 m. rudenį buvo įkurtas specialus skyrius, atsakingas už asmenų, kaltinamų nusikaltimais žmoniškumui ir karo nusikaltimais, įvykdytais per Antrąjį pasaulinį karą, paiešką bei kovą su istorijos faktų falsifikavimu.

Rusijos Federacijos tyrimų komitetas, remdamasis minėtomis pataisomis, jau yra pradėjęs keletą tyrimų prieš užsienio valstybių subjektus, pavyzdžiui, dėl Prahose stovėjusio paminklo sovietų maršalui Ivanui Konevui nukėlimo ar Latvijoje išleistos latvių legiono veterano knygos, kurioje yra Kremliaus istorijos naratyvui prieštaraujančių teiginių. Po 2020 m. rugsėjo 3 d. Žiežmariuose įvykdyto išpuolio prieš paminklą sovietų kariams Rusijos Federacijos tyrimų komitetas dėl šio įvykio pradėjo tyrimą pagal galiojančius Rusijos Federacijos įstatymus. Šis tyrimas pradėtas, nepaisant Lietuvos policijos vykdomo ikiteisminio tyrimo.

Dar prieš įsigaliojant šioms pataisoms, Lietuvoje buvo užfiksuotas atvejis, kai Lietuvos savivaldos pareigūnai sulaukė Rusijos atstovų grasinimų, kad prieš juos bus panaudotos Rusijos Federacijos baudžiamosios teisės normos, jei jie nevykdys sovietų karo paveldo objektų renovacijos ir priežiūros projektų

taip, kaip to nori Rusija. Tikėtina, kad tokių ultimatyvių reikalavimų ateityje bus daugiau, ir jei tokia taktika bus rezultatyvi, neatmestina, kad Kremlius ieškos galimybių naudoti baudžiamosios teisės normas pasiekti politiniams tikslams.

Rusijos Federacijos tyrimų komitetas inicijuoja Lietuvos valstybės pareigūnų tarptautines paieškas. 2020 m. gruodį Rusijos Federacijos tyrimų komitetas už akių pateikė kaltinimus trims Vilniaus apygardos teisėjams, priėmusiems nuosprendį Sausio 13-osios byloje. Šiam veiksmui buvo iš anksto ruošiamasi – kelerius metus Rusija rinko su minėta byla susijusių pareigūnų asmens duomenis. Neigti 1991 m. sausio mėnesį Lietuvoje vykdytą Sovietų Sąjungos agresiją yra svarbi Rusijos istorijos naratyvo dalis.

Rusijos Federacijos tyrimų komitetas
TASS / Scanpix nuotrauka

Pergalės prieš nacistinę Vokietiją kaip svarbiausio Rusijos identiteto bruožo įtvirtinimas yra vienas iš svarbiausių V. Putino asmeninių prioritetų. Šiam prioritetui įgyvendinti yra naudojami visi Kremliaus režimui prieinami resursai. Dėl V. Putino asmeninio suinteresuotumo didžioji dalis oficialaus Rusijos istorijos naratyvo kvestionavimo apraiškų (neretai – mažareikšmių) yra traktuojama kaip atvirai priešiška veikla ir sulaukia greito bei agresyvaus Kremliaus atsako.

Įgyvendindama istorijos politiką, Rusija tęsia bandymus diskredituoti Rytų Europoje vykusius ginkluotos antisovietinės rezistencijos judėjimus. 2020 m. rugsėjo 2 d. V. Putinas pasirašė įsaką, kuriuo įpareigojo išmokėti vienkartinę 75 tūkst. rublių (apie 850 eurų) išmoką Rusijos Federacijos piliečiams, nuolat gyvenantiems Rusijoje ir Baltijos valstybėse, dalyvavusiems operacijose prieš antisovietinius partizanus Lietuvoje, Latvijoje, Estijoje, Ukrainoje ir Baltarusijoje. Šį įsaką lydėjo Rusijos propagandos priemonių kampanija, kurioje buvo akcentuojama, kad Rusija atsisako Sovietų Sąjungos laikotarpiu tariamai taikyto politinio korektiškumo ir dabar atvirai antisovietinės rezistencijos judėjimus prilygina naciams. Okupuotose Rytų Europos valstybėse veikę ginkluotos antisovietinės rezistencijos judėjimai paneigia vieną svarbiausių oficialaus Rusijos istorijos naratyvo mitų, neva šios valstybės savanoriškai prisijungė prie Sovietų Sąjungos, todėl šių judėjimų diskreditavimo kampanijos, labai tikėtina, išliks vienu iš svarbiausių Kremliaus istorijos politikos prioritetų.

J. PRIGOŽINO ANTRININKAS PANAUDOTAS NESĖKMINGAI INFORMACINEI ATAKAI PRIEŠ LIETUVĄ

Pastarąjį dešimtmetį su Kremliaus režimui artimu oligarchu Jevgenijumi Prigožinu susiję subjektai – vadinamieji „trolių fabrikai“, propagandiniai portalai ar privačios karinės kompanijos „Wagner“ samdiniai – veikia visame pasaulyje, realizuodami Rusijos politinės, karinės ir informacinės įtakos projektus. 2019 m. JAV paskelbė sankcijas J. Prigožinui dėl bandymo paveikti rinkimus. 2020 m. spalį J. Prigožinas buvo įtrauktas į ES sankcionuojamų asmenų sąrašą dėl JT paskelbto ginklų tiekimo Libijai embargo pažeidimų.

Rusijos propagandiniai portalai panaudojo J. Prigožino vardą 2020 m. prieš Lietuvą įvykdytame informaciniame išpuolyje, kuriame buvo panaudotas tik vienas tikras faktas – 2020 m. pradžioje į Vilniaus oro uostą atskraidintas J. Prigožinui priklausantis orlaivis „Hawker 800“. Tuo pačiu metu reisiniu lėktuvu į Lietuvą du kartus atvyko asmuo, turintis Jevgenijaus Prigožino vardu išduotą Rusijos Federacijos piliečio pasą, veido bruožais primenantis patį J. Prigožiną, bet tai nebuvo šis Kremliaus režimui artimas oligarchas. J. Prigožino antrininko turėtame pase nurodyta gimimo data buvo tokia pati, kaip ir paties oligarcho – 1961 m. birželio 1 diena.

Pirmą kartą J. Prigožino antrininkas iš Rusijos į Vilnių reguliariuotu skrydžiu atskrido 2020 m. vasario 13 dieną. Iš oro uosto jis nuvyko prie Susisiekimo ministerijos pastato, nusifotografavo ir grįžęs į oro uostą reguliariuotu skrydžiu išvyko atgal į Rusiją, Lietuvos teritorijoje jis praleido tik penkias su puse valandas.

2020 m. vasario 26 d. reguliariuotu skrydžiu J. Prigožino antrininkas į Lietuvą atskrido antrą kartą. Jis nusifotografavo prie Seimo, Lietuvos nacionalinio muziejaus ir Valdovų rūmų ir 2020 m. vasario 27 d. traukiniu išvyko į Baltarusiją, nors turėjo lėktuvo bilietą tos pačios dienos skrydžiui.

Rusijos bulvarinių naujienų portalas **sobesednik.ru** paskelbė tikrovės neatitinkančius teiginius, kad 2020 m. vasario 10 d. lėktuvu „Hawker 800“ į Lietuvą tariamai atvyko oligarchas J. Prigožinas ir su aukštas pareigas užimančiu Susisiekimo ministerijos atstovu aptarė informacinių technologijų projektus Lietuvoje. Antrasis **sobesednik.ru** straipsnis skelbė, kad J. Prigožinas dar kartą atvyko į Vilnių ir lankėsi Seime, nes, nepaisant jam taikomų sankcijų, turi galimybę keliauti po Europos Sąjungą. Įspūdžiui sustiprinti straipsniai buvo iliustruoti J. Prigožino antrininko nuotraukomis prie Lietuvos valstybės institucijų.

Apie tariamus J. Prigožino vizitus Vilniuje pranešė ir kiti Rusijos interneto portalai, papildydami melagingą istoriją naujomis nebūtomis detalėmis: J. Prigožinas neva susitiko ne tik su įtakingais valstybės tarnautojais, bet ir su Lietuvos verslo įmonių vadovais; o vienas portalas paskelbė neva sulaukęs Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto pirmininko padėjėjo pasipiktinimo, kad J. Prigožinas gali netrukdomai lankytis Lietuvoje.

Iš tiesų J. Prigožino antrininkas Vilniuje nesusitiko nė su vienu Rusijos portalų publikacijose minimu Lietuvos valdžios ar verslo atstovu. Tikėtina, kad šia provokacija siekta rasti patekimo į Šengeno erdvę pažeidimų, kurstyti Lietuvos visuomenės ir NATO bei ES valstybių nepasitikėjimą Lietuvos valdžios institucijomis, jas bandant parodyti kaip nepatikimas, dvigubus žaidimus žaidžiančias partneres. Nepaisant vykdytojų pastangų ir resursų, šio informacinio išpuolio negalima vadinti sėkmingu, nes melagingą informaciją publikavo tik nedideli bulvariniai Rusijos portalai, o rezonanso ji nesukėlė nei Lietuvoje, nei kitose NATO bei ES valstybėse.

J. Prigožino
lėktuvas

2020 01 27

Išskrido
J. Prigožino
lėktuvas

2020 02 14

J. Prigožino
antrininkas
sugrįžo
į Lietuvą

2020 02 26

J. Prigožino
antrininkas
išvyko

2020 02 27

2020 02 13

J. Prigožino
antrininkas
atskrido
į Lietuvą ir tą
pačią dieną
išvyko

2020 02 16

Pirmas
straipsnis
Rusijos
portaluose

2020 02 27

Antras
straipsnis
Rusijos
portaluose

Publikacijos
Rusijos
portaluose

Portalo *sobesednik.ru* nuotraukos apie tariamo J. Prigožino vizitus Vilniuje

J. Prigožino antrininkas (kairėje) ir J. Prigožinas (dešinėje, Reuters / Scanpix nuotrauka)

2020 M. FIKSUOTAS DIDESNIS INFORMACINIŲ-KIBERNETINIŲ OPERACIJŲ PRIEŠ LIETUVĄ SKAIČIUS

Lietuvos gyventojai 2020 m. susidūrė su intensyviu priešiškos informacijos srautu, kurį sudarė ir pavienės melagingos naujienos, ir ilgą laiką tikslingai platinami prieš Lietuvą nukreipti naratyvai. Informacinėmis-kibernetinėmis operacijomis, kurių metu pasinaudojant kibernetinėmis priemonėmis (įsila-žimais į naujienų portalus, suklastotų laiškų siuntinėjimu apsimitant tikrais ar išgalvotais asmenimis) platinama melaginga informacija, siekiama sumenkinti Lietuvos, jos institucijų bei sąjungininkų reputaciją ir susilpninti visuomenės pasitikėjimą. 2020 m. įvykdytos devynios informacinės-kibernetinės operacijos – daugiau nei vidutiniškai fiksuota pastaruosius kelerius metus. Padidėjęs informacinių-kibernetinių operacijų kiekis rodo, kad piktybinių veiksmų planuotojai ir įgyvendintojai informacines manipuliacijas laiko patrauklia forma bandyti keisti Lietuvoje vykstančių aktualių diskusijų turinį.

Operacijų įgyvendintojai išbando naujus veikimo būdus, tačiau jų strategija ir tikslai nesikeičia: siekiama silpninti transatlantinius ryšius, skaldyti visuomenę ir skatinti jos nepasitikėjimą institucijomis. Kenkėjiškų veikėjų taktika keičiasi – operacijų tematika ir geografija išsiplėtė apimdama ne tik Lietuvą, bet ir Lenkiją, melagingam turiniui operatyviai naudojamos geopolitinės aktualijos (mokymai „Gynėjas 2020“, COVID-19 pandemija, krizė Baltarusijoje).

The image displays two screenshots of the Lithuanian Criminal Police Bureau website. The top screenshot shows a news article titled "Prastos žinios linkusiems nemokėti už mokamas TV programas – Europos teisėsauga sėkmingai persekioja iš to neteisėtai lobstančias grupuotes" (False news for those who do not pay for paid TV programs – European law enforcement successfully persecutes those who illegally lobby). The article is marked as "ORIGINALI svetainė" (Original source). The bottom screenshot shows another news article titled "Sulaikyti ekstremistai iš Lenkijos, įtariami teroristine veikla Lietuvos teritorijoje" (Extremists from Poland arrested, suspected of terrorist activities in Lithuania). This article is marked as "SUKLASTOTA svetainė" (Falsified source). Both screenshots show the website's navigation bar, search bar, and article details like date and rating.

Dezinformacijai platinti sukurtas Lietuvos kriminalinės policijos biuro svetainę imituojantis portalas

Kaip ir anksčiau, siunčiant elektroninius laiškus apsimitinėjama oficialiomis institucijomis ar pareigūnais, tačiau pirmą kartą išgalvotai istorijai paskleisti sukurtas Lietuvos kriminalinės policijos biuro svetainę imituojantis portalas. Dezinformacija platinama per vienadienes paskyras socialiniuose tinkluose ar tolerantiška redakcine politika pasižyminčius portalus. Tikėtina, kad tokiais veiksmais norima patraukti socialinių tinklų vartotojų dėmesį, greitai paskleisti žinių ir sulėtinti atsaką į dezinformaciją.

Priešiškų jėgų vykdomos operacijos nepaveikia didelės visuomenės dalies, nors jų skleidžiamos melagingos naujienos daro poveikį pavieniems asmenims ir marginalioms grupėms. Labai tikėtina, kad informacinių-kibernetinių operacijų vykdytojai artimiausioje perspektyvoje tęs efektyvių poveikio priemonių paieškas. Dirbtinis intelektas jau dabar naudojamas sugeneruoti tekstą, kurti suklastotas asmenų nuotraukas, o artimiausioje perspektyvoje tokios naujovės gali būti pradėtos naudoti ir informacinėse operacijose prieš Lietuvą. 2021 m. naujos informacinės atakos prieš Lietuvą tikėtinos per NATO karines pratybas ir Rusijoje vykstant kariniams mokymams. Labai tikėtina, kad artimoje perspektyvoje informacinių-kibernetinių operacijų Lietuvoje ir Baltijos regione nemažės.

TIKĖTINA, KAD SKAITOTE MELAGIENĄ

Skelbiama sensacinga žinutė

Daug emocijų, bet mažai faktų

Informaciją skelbia jums nepažįstamas ar mažai žinomas asmuo

Naujienos nekomentuoja pagrindiniai žiniasklaidos kanalai

KĄ DARYTI PAMAČIUS MELAGIENĄ?

Neskubėkite dalintis

Patikrinkite informaciją keliuose šaltiniuose

Neatidarykite priedų ir nuorodų, jei neįtikėtina istorija jus pasiekė el. laišku ar trumpąja žinute telefone

Sustiprinkite savo tinklų saugumą

EKONOMINIS IR ENERGETINIS SAUGUMAS

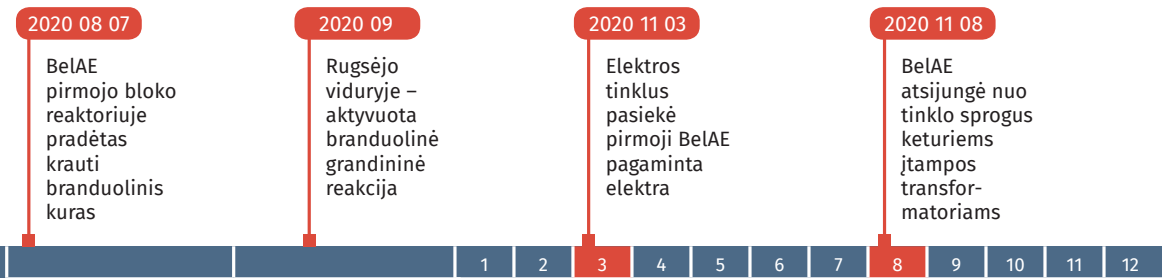
BALTARUSIJA SIEKIA REALIZUOTI PASKUBOMIS PRADĖTOJE
EKSPLOATUOTI ATOMINĖJE ELEKTRINĖJE PAGAMINTĄ ELEKTRĄ –
PIRMIAUSIA BALTIJOS ŠALIŲ RINKOJE

Baltarusijos atominės elektrinės (BelAE) fizikinis paleidimas buvo ne kartą atidėtas, o galutinis sprendimas jį pradėti 2020 m. rugpjūčio 7 d. paremtas politiniais argumentais, bet ne objektyviu pasirengimu saugiai elektrinės eksploatacijai. Didelė dalis saugiai BelAE eksploatacijai svarbių sistemų bandymų,

2020 m. lapkričio 7 d. BelAE atidarė A. Lukašenka
AP / Scanpix nuotrauka

BelAE eksploatacijos pradžia ir pirmieji veiklos sutrikimai

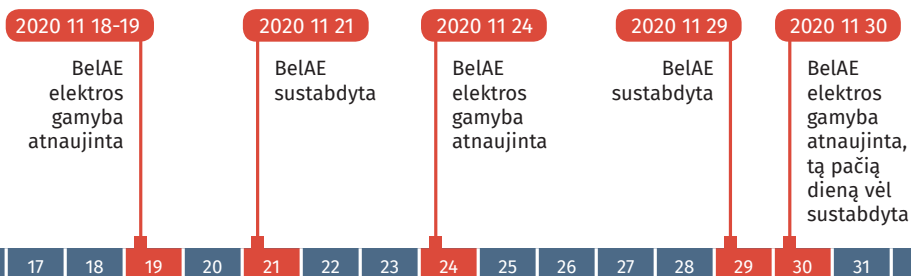
Fizikinis paleidimas – atominės elektrinės atidavimo eksploatuoti etapas, kurio metu branduolinis kuras įkraunamas į reaktorių, sudaroma kritinė reaktoriaus būklė, vykdomi būtini fizikiniai eksperimentai esant tokiai galiai, kai reaktoriaus aušinimas vyksta savaiminių šilumos nuostolių sąskaita.

kuriuos BelAE dirbantys specialistai turėjo atlikti prieš pradėdami fizikinį paleidimą, buvo atidėti. Baltarusijos politinės valdžios atstovai spaudė Baltarusijos branduolinio ir radiacinio saugumo departamentą „Gosatomnadzor“ išduoti licenciją BelAE fizikinio paleidimo etapui.

Pradėjus energetinį BelAE paleidimo etapą, vien per lapkritį jėgainės veikla neplanuotai stabdyta keturis kartus. Apie pirmąjį incidentą, įvykusį lapkričio 8 d., „Gosatomnadzor“ oficialų komentarą viešai paskelbė tik lapkričio 10 d., kai informacija apie incidentą jau buvo nutekėjusi į žiniasklaidą. Be to, „Gosatomnadzor“ pateikė tik dalį informacijos. Apie kitus BelAE atsijungimus nuo tinklo oficialios ir išsamios informacijos Baltarusijos atstovai viešai nepateikė. Informacija apie tikrąją padėtį BelAE slepiama net ir reaktoriui pradėjus veikti, todėl mažai tikėtina, kad Baltarusijos institucijos laiku pateiks patikimą informaciją galimos avarijos atveju.

Požiūris į branduolinės saugos klausimus Baltarusijoje nesikeičia: saugą kontroliuojančios institucijos negali priimti sprendimų savarankiškai, BelAE personalui trūksta kompetencijos, vyrauja prasta darbo kultūra. 2020 m. lapkričio pradžioje, energetinio paleidimo išvakarėse, už branduolinę saugą atsakingas BelAE vyriausiojo inžinieriaus pavaduotojas, „Rosatom“ specialistas Aleksandras Parfonovas paliko pareigas BelAE.

Baltarusijai yra itin aktualus BelAE veiklos rentabilumas. Ji yra suinteresuota realizuoti BelAE pagamintą elektrą Baltijos šalių rinkoje, todėl siekia apeiti prekybos elektra ribojimus – aktyviai ieško prekybos elektra tarpininkų, kuria prekybos schemas, bando susitarti su Rusijos atstovais dėl BelAE pagamintos elektros realizavimo.

Energetinis paleidimas – atominės elektrinės atidavimo eksploatuoti etapas, kurio metu atominė elektrinė pradeda gaminti elektros energiją, tikrinamas elektrinės darbas didinant galią iki numatytos pramonei eksploatacijai.

2020 m. Baltarusijos energetikos sektoriaus atstovai ieškojo būdų vykdyti prekybą per Latvijos–Rusijos prekybos zoną, tarėsi dėl tranzito į Latviją galimybių bei komercinio pralaidumo užsitikrinimo. Šiuo tikslu Baltarusijos atstovai derėjosi su Baltijos šalyse veikiančiais tarpininkais bei Rusijos energetikos kompanijų ir atsakingų institucijų atstovais.

Rusijos kreditais finansuojamas BelAE projektas yra įrankis Baltarusijos priklausomybei nuo Rusijos stiprinti. Maža to, korporacija „Rosatom“ yra branduolinio kuro BelAE tiekėja, o Baltarusijai trūksta kompetencijos procesams BelAE kontroliuoti ir iškylančioms problemoms spręsti. Baltarusija neatmeta galimybės atsisakyti savarankiško jėgainės eksploatavimo ir paversti BelAE „Rosatom“ struktūros filialu.

RUSIJOJE SUKURTA KROVINIŲ PERVEŽIMŲ KONTROLĖS SISTEMA – NAUJAS ĮRANKIS DARYTI POVEIKĮ KAIMYBINĖMS ŠALIMS

Rusijoje buvo sukurta ir pradėta naudoti vieninga skaitmeninė pervežimų kontrolės sistema, veikianti navigacinės sistemos GLONASS pagrindu. Viena iš projekto iniciatorių yra Rusijos valstybinė korporacija „Rostech“. Navigacinė sistema GLONASS yra vienintelė, kurią leidžiama naudoti Rusijos ginkluotoseiosios pajėgose, jos valdytoja – Rusijos valstybinė korporacija „Roskosmos“. Kariniams poreikiams sukurtos sistemos GLONASS naudojimo civilinėms reikmėms plėtra yra susijusi su siekiu padengti dalį jos kūrimo, tobulinimo ir eksploatacijos kaštų.

Rusija siekia visas krovinius gabenančias transporto priemones aprūpinti elektroniniais jutikliais ir taip neva eliminuoti kitokio pobūdžio patikrinimų poreikį. Jutikliai susideda iš dviejų dalių – rakinamos plombos ir elektroninio prietaiso, kuris seka krovinio judėjimą ir fiksuoja plombos būklę. Labai tikėtina, jog vienas iš pagrindinių sistemos sukūrimo tikslų yra kontroliuoti visus importo, eksporto ir tranzitinių krovinių tarp Rusijos, Kazachstano, Baltarusijos, Kinijos ir ES šalių pervežimus.

Duomenys apie krovinių judėjimą perduodami Rusijos federalinei muitinės tarnybai ir Federalinei transporto priežiūros tarnybai „Rostransnadzor“, o šios kontrolės sistemos operatorė yra kompanijos „RT-Invest Transport Systems“ (jos valdyme dalyvauja V. Putinui artimo verslininko Arkadijaus Rotenbergo sūnus Igoris Rotenbergas) antrinė įmonė „Skaitmeninių platformų vystymo centras“.

Surinktą detalią informaciją Rusija gali panaudoti darydama spaudimą kompanijoms, verslo šakoms ar net valstybėms. Tikėtina, jog surinkta informacija būtų remiamasi pritaikant sankcijas, proteguojant vietinio verslo interesus, be to, būtų siekiama, kad rusiškiems tranzitiniams kroviniams kaimyninėse valstybėse nebūtų taikomos patikros procedūros. Kita vertus, atsižvelgiant į tai, kad elektroninio plombavimo sistemą sukūrė karinės pramonės įmonės, kyla rizika, kad ši sistema sukurta kontroliuoti ne tik pervežimams. Labai tikėtina, kad pasinaudojant ja gali būti renkama informacija Rusijos kariuomenės reikmėms.

KINIJOS KOMPANIJOS SIEKIA DALYVAUTI NACIONALINIAM SAUGUMUI SVARBIŲ ĮMONIŲ IT INFRASTRUKTŪROS PROJEKTUOSE

Ypatingo Kinijos kompanijų susidomėjimo sulaukė vienos įmonės Lietuvoje vykdomas išmaniosios IT infrastruktūros diegimo konkursas. Mainais už sistemos valdymą viena Kinijos kompanija siūlė nemokamai sumontuoti nemažą dalį projektui reikalingos įrangos. Net penkiose iš atrinktų galimų tiekėjų grupių buvo verslo subjektų, susijusių su Kinija. Dviejų iš jų bendrasavininkė – Kinijos valstybė.

Su Kinija siejamos kompanijos konkurse dalyvavo kaip potencialios įrangos ir technologijų tiekėjos, ekspertinės jungtinės veiklos partnerės ir buvo pasitelktos kaip atitinkančios kvalifikacinius reikalavimus. Tikėtina, jog su Kinija

siejamos kompanijos siekė ne tik tiekti įrangą ir technologijas, bet ir susipažinti su esminėmis įmonės informacinėmis technologijomis: verslo procesais, įskaitant resursus ir IT sistemas; detaliais kibernetinės ir informacijos saugos reikalavimais, kuriais remiantis bus projektuojama IT sauga; sąsajomis su kitomis IT sistemomis bei duomenų šrautais.

Su Kinija siejamų kompanijų siekis gauti prieigą prie esminių nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbios įmonės sistemų, bandymas sukurti technologinę priklausomybę arba susipažinti su svarbiausiais kibernetinės saugos sprendimais atitinka Kinijos vyriausybės tikslus įsitvirtinti kitų šalių strateginiuose sektoriuose. Taip didinamas Kinijos kompanijų vaidmuo pasaulinėje rinkoje bei sudaromos palankesnės sąlygos vykdyti kibernetinio ir techninio prasiškerbimo operacijas: perimti informaciją, vykdyti ardomąją veiklą ir sabotuoti infrastruktūros veiklą.

Kinijos kompanijų domėjimasis investicijomis į nacionaliniam saugumui svarbius sektorius atitinka Kinijos tikslus įsitvirtinti užsienio valstybių strateginiuose sektoriuose. Nors Kinijos kompanijos įšaldė savo investicinius planus Lietuvoje įsigyti dalį veikiančio konteinerių krovos terminalo akcijų, susidomėjimas investicijomis Klaipėdoje ir kituose Baltijos jūros regiono uostuose išlieka: renkama informacija apie sprendimus dėl Klaipėdos išorinio uosto projekto, domimasi kitomis investicijų galimybėmis bei požiūriu į galimas Kinijos investicijas. Kinijai yra reikalingas konteinerių terminalas viename iš Baltijos jūros regiono uostų, kuris jungtų sausumos ir jūrų transporto koridorių logistines grandines.

TARPTAUTINĖMIS SANKCIJOMIS APRIBOTOS TREČIOSIOS ŠALYS IEŠKO BŪDŲ UŽTIKRINTI SAVO POREIKIUS

Lietuva vykdo tarptautinius įsipareigojimus veiksmingai kontroliuoti ir riboti strateginių prekių – karinės įrangos ir dvejopo naudojimo prekių – gabenimą per jos teritoriją. Tokia kontrolė yra vienas iš tarptautinės teisės instrumentų, leidžiančių užkirsti kelią karinių technologijų ir įrangos panaudojimui vidaus

represijoms, žmogaus teisių pažeidimams, agresijai tarptautiniu mastu arba tarptautinio nestabilumo didinimui. Rusija, kuriai taikomos ES ribojamosios priemonės dėl agresijos Ukrainoje, ir kitos trečiosios šalys, kurioms taikomi tarptautiniai neplatavimo režimai, draudžiantys gauti ginklų, atitinkamos įrangos ir technologijų, siekia įvairiais būdais apeiti tokius apribojimus ir ieško silpnų Lietuvos strateginių prekių judėjimo kontrolės vietų.

Per Lietuvą eksportuojamos technologijos ir įranga gali būti skirtos trečiųjų šalių karinės galios stiprinimui ar masinio naikinimo ginklų (branduolinių, cheminių ir biologinių ginklų bei jų paleidimo sistemų) kūrimo programoms. Norėdamos nuslėpti trūkstamos įrangos ir technologijų įsigijimą trečiosios šalys neretai jas įsigyja netiesiogiai, per tarpines kitose šalyse įkurtas bendroves. Dauguma gamintojų ir bendrovių gali neįtarti, kad jų gaminama ar perparoduodama produkcija bus modifikuota ir panaudota karinėms reikmėms.

Per Lietuvą vyksta dideli eksporto srautai, kuriuos lemia patraukli šalies geopolitinė padėtis ir išvystyta infrastruktūra. Per Lietuvą eksportuojama produkcija gali būti pritaikyta ne tik įvairiose ūkio pramonės šakose, bet ir karinėms programoms. Prekės, kurios naudojamos tiek civilinėms, tiek ir karinėms reikmėms, yra dvejojo naudojimo, todėl jų eksportas iš Lietuvos yra kontroliuojamas ir teisėtas tik pateikus atitinkamą licenciją.

Lietuva patraukli savo pasiekimais aukštųjų technologijų srityje, jie taip pat gali būti išnaudojami kariniams tikslams. Trečiosioms šalims, kurios įtariamos gaminančios masinio naikinimo ginklus ar vykdančios tokių ginklų programas, tam tikrose srityse trūksta gilesnių ekspertinių žinių ar sukurtų technologijų, prieinamų tik Vakarų šalyse. Šiems trūkumams kompensuoti trečiosios šalys pasitelkia mokslo ir švietimo įstaigas, kuriomis prisidengdamos siekia įsigyti trūkstamų žinių ir technologijų, pritaikomų ne tik civiliniams tikslams, bet ir masinio naikinimo ginklų kūrimui. Su trečiosiomis šalimis, kuriose mokslo ir tyrimų įstaigos glaudžiai bendradarbiauja su kariniu sektoriumi, sudėtinga susitarti ir suvaldyti rizikas, kad iš Lietuvos importuotos technologijos nebūtų panaudotos karinėms reikmėms.

TERORIZMAS IR GLOBALUS SAUGUMAS

LIETUVOS RESPUBLIKOS PILIETIS DALYVAVO TARPTAUTINĖS AKCELERACIONISTŲ GRUPĖS VEIKLOJE

Per pastaruosius dvejus metus daugelyje Vakarų valstybių padaugėjo vienos iš radikaliausių dešiniojo ekstremizmo ideologijų – akceleracionizmo rėmėjų. Dešinysis akceleracionizmas yra XXI a. antrajame dešimtmetyje galutinai susiformavusi dešiniojo ekstremizmo ideologija, kurios propaguotojai siekia smurto, teroro aktų ir partizaninio karo metodais demoralizuoti visuomenę, sugriauti demokratinę santvarką ir savo gyvenamosiose valstybėse įtvirtinti baltųjų viršenybę. Pagrindines šios ideologijos nuostatas XX a. devintajame dešimtmetyje suformulavo JAV neonacių ideologas Jamesas Masonas savo knygoje „Siege“, po kelių dešimtmečių tapusioje pagrindiniu akceleracionistų įkvėpimo šaltiniu. Akceleracionizmo ideologijos rėmėjai per kelerius pastaruosius metus įvairiose valstybėse įvykdė daug smurtinių nusikaltimų, tarp jų – ir žmogžudysčių.

Didelė dalis akceleracionizmo sekėjų yra jauni asmenys (13–29 metų), turintys gerus komunikavimo šiuolaikinėmis ryšio priemonėmis įgūdžius ir sugebantys efektyviai naudotis anonimiškumą išlaikyti padedančiais skaitmeniniais įrankiais. Tokie įgūdžiai jiems leidžia vykdyti efektyvią veiklą skaitmeninėje erdvėje: platinti propagandą, radikalizuoti kitus asmenis, dalintis savadarbių ginklų ir sprogmenų gamybos technologijomis bei nagrinėti dešiniųjų ekstremistų visame pasaulyje įvykdytus teroro aktus ir smurto išpuolius.

G. Beržinskas teisme
15min.lt / Scanpix nuotrauka

G. Beržinsko maketuota
propaganda

Lietuvos Respublikos pilietis Gediminas Beržinskas 2019 m. aktyviai dalyvavo tarptautinės akceleracionizmo ideologijos rėmėjų vienijusios „Feuerkrieg Division“ grupės veikloje. Jis sukūrė didelę dalį šios grupės vizualinės propagandos, konsultavo kitus grupės narius savadarbių sprogstamųjų užtaisų gamybos ir panaudojimo temomis. 2019 m. spalio 5 d. G. Beržinskas prie bendrovės „Western Union“ biuro Vilniuje bandė susprogdinti savadarbių sprogstamąjį užtaisą. Per kratas, vykdytas išaiškinant šį nusikaltimą, buvo rastas dar vienas G. Beržinsko pagamintas savadarbis sprogstamasis užtaisas ir savadarbis šaunamasis ginklas. 2020 m. rugsėjo 18 d. G. Beržinskas teismo buvo pripažintas kaltu dėl bandymo įvykdyti teroro aktą, neteisėto disponavimo ginklais bei sprogmenimis ir nuteistas dvejų metų ir keturių mėnesių laisvės atėmimo bausme.

Iš viso daugiau kaip metus gyvavusios „Feuerkrieg Division“ veikloje dalyvavo kelios dešimtys asmenų iš Europos ir Šiaurės Amerikos valstybių. Aktyviausi iš jų buvo nuteisti ar jiems taikytos kitos nusikalstamos veiklos užkardymo priemonės. Šiuo metu nėra požymių, kad grupė tęstų savo veiklą. Tačiau Lietuvoje yra nustatyta naujų dešiniojo ekstremizmo ideologijų propaguotojų, palaikančių ryšius su bendraminčiais užsienyje, kurie, tikėtina, sieks prisijungti prie naujų tarptautinių dešiniojo ekstremizmo grupių.

Kas yra radikalizacija?

Tai yra procesas, kurio metu asmuo perima ekstremistines pažiūras ir jų motyvuojamas planuoja smurtinius veiksmus. Ideologija yra svarbus radikalizacijos proceso veiksnys, vedantis terorizmo link. Per šį procesą asmuo supratinamas apie pagrindines politines ar religines idėjas ir vertybes stipriai pasikeičia. Tuomet smurto naudojimas jam gali atrodyti vienintelė galimybė įgyvendinti visuomenės ar politiniams pokyčiams.

Kas radikalizuojasi?

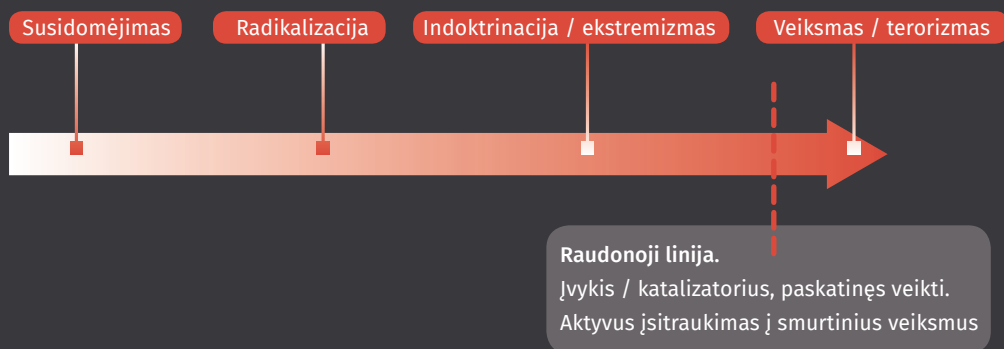
Radikalėjantis asmuo siekia naujos tapatybės, atrastos ekstremistų platinamoje ideologijoje ir propagandoje. Radikalizuotis gali bet kurio amžiaus, socialinio statuso ar išsilavinimo asmuo, nėra apibendrinančio modelio, tinkančio visiems radikalizacijos atvejams. Asmens radikalizacija dažniausiai vyksta jo socialinėje aplinkoje, internetas ir socialiniai tinklai pagreitina šį procesą. Jaunimas yra lengviau paveikiamas radikalių idėjų, nes ekstremistų propagandos naratyvai ar jų pateikimas specialiai pritaikomi šio amžiaus auditorijai.

Kaip pastebėti radikalizacijos pradžių?

Radikalizacijos pradžia nepastebima, nes asmuo pažiūrų pokyčiai vyksta iki vizualių požymių. Pastebėti, ar asmuo radikalizuojasi, galima lyginant asmens išvaizdos, elgesio ir retorikos pokyčius. Vizualius požymius pirmieji pastebi šeimos nariai, draugai, mokslo ar darbo kolegos. Tačiau vien dėl vizualių požymių negalima automatiškai asmuo laikyti radikalu.

RADIKALIZACIJOS PROCESO ETAPAI

Susidomėjimas – asmuo susidomi ekstremistine ideologija, išoriniai radikalizacijos bruožai (išvaizda, elgesys, kalba) dar nepastebimi arba užslėpti.

Radikalizacija – asmuo seka ekstremistų propagandą internete, perima jų požiūrį, neslepia savo naujų įsitikinimų. Asmenį motyvuoja manomas arba realus neteisingumo ar jo įžeidimo jausmas, manomas visuomenės nusistatymas prieš jį / grupę ar jo / jų požiūrį, nusivylimas politika ir visuomene, susvetimėjimas. Asmuo gali pakeisti išvaizdą, naudoti simboliką, siekdamas pritapti prie naujos socialinės grupės ir pabrėžti skirtumus tarp „jie“ ir „mes“, keičiasi jo pažįstamų ratas, mažėja socializacija arba nutraukiami ryšiai su draugais ir šeima.

Indoktrinacija / ekstremizmas – asmuo platina ekstremistinę ideologiją, bando suburti ar įstoją į uždarą radikalią socialinę grupę, kurioje gauna naują tapatybę ir statusą, dalyvauja slaptuose susitikimuose, grupėje palaiko vienas kito požiūrį ir radikalumą. Asmuo agresyvėja, pateisina ir pritaria smurto naudojimui, tiki, kad jo priimta „tiesa“ ar požiūris ir problemos sprendimas smurtu yra vienintelis teisingas kelias, pritaria teroristinių organizacijų veiksams, asmuo gali vykdyti nusikaltimus ar juose dalyvauti. Išskiriama problemų priežastis – „priešas“ / konkretus taikiny, prieš kurį ketinama / grasinama naudoti smurtą; gali būti pastebimi pasirėngimo smurtiniams veiksams požymiai – dalyvauja sukarintose treniruotėse ar specialiųjų mokymų stovyklose, ieško informacijos apie sprogmenis ir medžiagas jiems, įsigyja ginklų.

Veiksmas / terorizmas – radikalizacijos procesas baigtas, vykdomas suplanuotas smurtinis veiksmas, asmuo tampa teroristu.

AKTYVŪS TERORIZMO ŽIDINIAI KELIA DIDELĘ GRĖSMĘ EUROPOS ŠALIŲ SAUGUMUI

Europos šalims didžiausią terorizmo grėsmę kelia tarptautinės teroristinės organizacijos „Islamo valstybė“ (ISIL) ir „Al Qaeda“ (AQ), nuolatos planuojančios išpuolius prieš Vakarų šalis. Po reikšmingų pralaimėjimų ISIL prisitaikė prie pasikeitusios situacijos ir tapo klasikine pagrindžio teroristine organizacija, naudojančia partizaninio karo taktiką. ISIL išsirinko naują vadą, kuris, labai tikėtina, sieks išlaikyti pasaulinį lojalių padalinių tinklą, atkurti prarastą „kalifatą“ ir tęsti aktyvią antivakarietišką kampaniją. ISIL konkurentė AQ per pastaruosius penkerius metus nepajėgė Europoje surengti teroristinių aktų, tačiau labai tikėtina, kad AQ ir jai lojalios teroristinės organizacijos planuoja ir ieško galimybių surengti rezonansinius išpuolius. AQ didėjančią grėsmę rodo pastebimai didinamas aktyvumas bei pajėgumai Vidurio Rytų, Azijos ir Afrikos regionuose.

Europoje tarptautinėms teroristinėms organizacijoms nepavyksta surengti koordinuotų išpuolių, tačiau 2020 m. įvykdyta 13 teroristinių ideologijų motyvuotų pavienių asmenų išpuolių Prancūzijoje, Jungtinėje Karalystėje, Austrijoje ir Vokietijoje, tai daugiau nei per 2019 m. – tais metais įvykdyti 5 išpuoliai. Tokia statistika rodo, kad Europoje nuolatos veikia antivakarietišškai nusiteikę radikalizuoti asmenys, ketinantys ir savo resursais galintys rengti teroristinius aktus, netgi nepalaikydami ryšių su teroristinėmis organizacijomis.

Pandemija suvaržė vietos ekstremistų veiklą Europos šalyse. Valstybėms uždraudus masinius susibūrimus ir renginius, laikinai sumažėjo teroristams patrauklių taikinių – žmonių minių. Dėl uždarytų ES šalių sienų bei viešojo gyvenimo apribojimų vietos ekstremistinių ideologijų rėmėjams sudėtinga keliauti Bendrijos viduje, taip pat į ją atvykti ekstremistams iš trečiųjų šalių. Į Europą iš konfliktų regionų sudėtinga grįžti ir Europos šalių kilmės teroristams kovotojams, kurių dar šimtai pasilikę Sirijoje ir Irake.

Policija patuliuoja Paryžiuje. Po 2020 m. rudenį įvykdytų teroristinių aktų Prancūzijoje buvo sustiprintos saugumo priemonės viešose vietose
Scanpix nuotrauka

Ekstremistai nepraleidžia progos pasinaudoti globalia COVID-19 problema savo žinomumui didinti: jie aktyviai naudoja pandemijos temą propagandai, neapykantai kurstyti ir visuomenės panikai kelti. ISIL ir AQ ragina koronavirusą panaudoti bioterizmui (platinti ligą kosint, spjaudant ir skleidžiant kitais būdais), savo pranešimuose mini COVID-19 kaip prieš Vakarų nukreiptą dievišką rūstybę, ragina rėmėjus naudotis proga ir smarkiau smogti dėl pandemijos pasyvesniems ir mažiau koordinuotiems priešininkams.

Dėl pandemijos keliami izoliacijos ir socialinės distancijos reikalavimai didina kai kurių asmenų saviradikalizacijos riziką – užsidarę namuose ir ilgiau naršydami internete žmonės randa daugiau radikalias ar ekstremistines idėjas kurstančios propagandos.

Lietuvoje teroro aktų grėsmės lygis išlieka žemas. Lietuvai nebuvo grasinta teroristiniais aktais iš užsienio. Dėl suvaržyto judėjimo tarp Europos šalių ir iš trečiųjų šalių sumažėjo galimybių radikalių pažiūrų asmenims atvykti į Lietuvą. Organizuotų islamistinio ir politinio ekstremizmo rėmėjų grupių Lietuvoje nenustatyta, tačiau išlieka radikalizuotų pavienių asmenų nusikalstamos veiklos rizika. Nepaisant internete skleidžiamos islamistų propagandos, Lietuvoje neužfiksuota didėjančios radikalizacijos požymių.

KRIZIŲ KAMUOJAMOSE VALSTYBĖSE BANDOMA IEŠKOTI TAIKOS, BET SUSIDURIAMA SU DIDELIAIS SUNKUMAIS

2020 m. vasarį pasirašytas JAV ir Talibanų susitarimas leido JAV pradėti karių pasitraukimą iš Afganistano, o Talibanui padėjo sustiprinti politines ir karines pozicijas. Svarbiausi taikos ir tolesnio šalies valdymo klausimai palikti tiesioginėms Afganistano vidaus deryboms. Jos oficialiai prasidėjo rugsėjį, tačiau vyksta labai lėtai. Nepaisant derybų, Talibanas didina karinį spaudimą Afganistano saugumo pajėgoms, atakuodamas jas įvairiose šalies vietose. Saugumo situacija šalyje prastėja. Silpna ir susiskaldžiusi Afganistano vyriausybė yra priklausoma nuo tarptautinės paramos ir derybose turi mažai svertų. Talibanas suinteresuotas sulaukti užsienio pajėgų išvedimo ir grįžti į valdžią, jei ne derybų, tai kariniu būdu. Todėl artimiausioje perspektyvoje paliaubos mažai tikėtinos.

Sahelio regione saugumo situacija prastėja, nepaisant didinamų tarptautinių karinių pajėgų. Radikalių grupuočių plėtrą regione lemia gebėjimas įsitvirtinti vietos bendruomenėse, panaudoti valstybės paslaugų trūkumą, skurdą, etninius ir bendruomenių konfliktus. Karinėms operacijoms duodant tik trumpalaikį efektą, valstybei nekontroliuojant didelių šalies teritorijų, Malio valdžia svarsto derybų su įtakingiausiomis džihadistų koalicijos „Islamo ir musulmonų paramos grupė“ (JNIM) grupuotėmis galimybę. Nestabilumą Malyje 2020 m. padidino ir politinių protestų banga bei rugpjūtį įvykęs karinis perversmas.

Tarptautiniu spaudimu sudaryta pereinamoji vyriausybė taip pat yra linkusi derėtis su radikaliomis grupėmis, nors tam nepritaria antiteroristines karines operacijas vykdančios tarptautiniai partneriai.

2020 m. Irake suintensyvėjo Irano kenkėjiška veikla, kuria yra siekiama priversti JAV pasitraukti iš Irako. Teherano režimui lojalios Irako šiitų grupuotės aktyviai rengia išpuolius prieš JAV diplomatinės atstovybes, JAV karius ir aprūpinimo konvojus. Tai kelia rimtą grėsmę tiek JAV, tiek kitų užsienio valstybių kariams ir Irake esančiam diplomatiniam personalui. Irano veiksmai neigiamai veikia Irako stabilumą, komplikuoja tarptautinės bendruomenės pastangas efektyviai kovoti su ISIL ir taip sukuria palankesnes sąlygas veikti teroristams.

Sirijos konfliktas yra aprimęs – nuo 2020 m. kovo šalyje galiojo paliaubos, dėl kurių susitarė Rusija ir Turkija. Smurto lygis šalyje krito, fronto linijos nusistovėjo. Konfliktuojančių šalių – tiek sukilėlių, tiek režimo – pajėgos gavo galimybę atsikvėpti. Nepaisant to, paliaubų susitarimas suteikia tik laikiną pauzę, bet neužtikrina ilgalaikės taikos. Režimas neslepia ambicijų atsiimti visas prarastas teritorijas, todėl labai tikėtina, kad plataus masto kovos veiksmai 2021 m. atsinaujins.

Talibano atstovai su Afganistano vyriausybe pradėjo derybas, tačiau prošvaisčių mažai
AFP / Scanpix nuotrauka

ISIL tiek Sirijoje, tiek Irake nerodo stiprėjimo ir atsigavimo požymių. Šiuo metu grupuotė nesiekia vėl kontroliuoti teritorijų ir kol kas veikia pogrindyje. Jos kovotojai išlieka aktyvūs, tęsia teroristinių išpuolių kampaniją prieš civilinius ir karinius taikinius. Labai tikėtina, kad artimiausioje perspektyvoje grupuotė išlaikys demonstruojamą operacinį tempą. Žymių pokyčių jos veikloje neturėtų būti.

Libijos konflikto eigai 2020 m. lemiamos reikšmės turėjo didėjantis užsienio valstybių įsitraukimas ir karinė parama konflikto šalims. Užsienio pagalba Tripolio vyriausybei padėjo atgauti Vakarų Libijos kontrolę. Daugiau modernios technikos, aviacijos ir samdinių rodo stiprėjančią užsienio veikėjų įtaką šalyje, tačiau iš esmės strategiškai liekama aklavietėje. Poreikis užbaigti naftos blokadą ir tarptautinis spaudimas paskatino Libijos stovyklų atstovus spalį paskelbti paliaubas ir atnaujinti politinį dialogą, tarpininkaujant JT. Tačiau laukia sunkus kelias įgyvendinti paliaubas ir suformuoti vieningą šalies vyriausybę. Tokie bandymai jau ne kartą žlugo praeityje. Nesėkmės atveju kils didelė ginkluoto konflikto atsinaujinimo rizika.

Suintensyvėję ar atsinaujinę konfliktai Vidurio Rytų ir Šiaurės Afrikos regionų šalyse, tikėtina, padidintų nelegalių migrantų į Europą srautus.

Išleido Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamentas ir
Antrasis operatyvinių tarnybų departamentas prie Krašto apsaugos ministerijos

2021-02-15 Tiražas 500 egz. Užs. Nr. GL-77

Maketavo Krašto apsaugos ministerijos Bendrųjų reikalų departamento
Vaizdinės informacijos skyrius, Totorių g. 25, LT-01121 Vilnius, www.kam.lt

Spausdino Lietuvos kariuomenės Karo kartografijos centras,
Muitinės g. 4, Domeikava, LT-54359 Kauno r.

ISSN 2669-2716

© Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamentas, 2021

© Krašto apsaugos ministerija, 2021

